

Jana Hrbková

INFORMAČNÍ MÉDIA

- rozvoj kritického
myšlení v závislosti
na druhu dostupných
informací,
porozumění médiím

METODIKA

I | R
D | S

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MS
MT

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Jana Hrbková

INFORMAČNÍ MÉDIA

– rozvoj kritického myšlení
v závislosti na druhu dostupných
informací, porozumění médiím

---

metodika pro učitele k projektu IRDS

Výukový blok č. 4

2019

INFORMACE
PRO ROZVOJ DEMOKRATICKÉ
SPOLEČNOSTI

Obsah

1. Obsah výukového bloku	3
2. Cíle výukového bloku	6
3. Klíčové kompetence studentů	7
4. Metody a způsoby realizace	9
5. Pomůcky a studijní materiály	10
6. Metodika práce s pracovními listy	11
7. Metodika práce s pracovním sešitem	34
8. Metodika práce s učebnicí	58

1. Obsah výukového bloku

Výukový blok *Informační média – rozvoj kritického myšlení v závislosti na druhu dostupných informací, porozumění médiím* se v souladu s celkovým zaměřením projektu Informace pro rozvoj demokratické společnosti (IRDS) soustředí na vytváření vzdělávací nabídky zaměřené na porozumění médiím a její aktivní využívání, jako i na podporu rozvoje vzdělávacích aktivit směřujících k prevenci rizik a řešení možných krizových situací spojených s využíváním médií. Výuka rovněž napomůže tvořivému osvojování poznatků, získávání vědomostí a rozvoji samostatného uvažování vedoucího k prohlubování kritického myšlení, aktivnímu osobnímu rozvoji a k ochraně zdraví v propojení všech jeho složek (sociální, psychické a fyzické).

Informace jsou základem pro kvalitně fungující demokratickou společnost. Jednostranné sdělování anebo výměna informací představuje druh sociální interakce, který je běžně označován jako komunikace. Jejím prostředkem jsou psaná či mluvená slova, gesta, mimika, ale i chování vůbec, a tak se komunikace stává nejenom rozvinutou sociální interakcí, ale také jejím předpokladem. Pochopení podstaty komunikace a rozbor široké škály problémů spojených s analýzou informací a porozuměním médiím je základem realizace programu, který se opírá o efektivní propojení teoretické výuky se získáváním a nácvikem praktických dovedností. To zabezpečí, aby studenti byli schopni osvojit si kritický přístup k mediálnímu obsahu, naučili se chápat a analyzovat informace a účinně řešit problémy v komunikaci.

Tematicky je blok uspořádán tak, aby studenti byli schopni zorientovat se nejdříve v základním teoretickém poznatkovém fondu, a pak mohli postupně přejít k syntetičtějším poznatkům a aplikacím teorie v reálných společenských vztazích. Z hlediska metodiky to pro učitele znamená - věnovat ve výuce pozornost:

1. obecným tématům, která se týkají komunikace, mluvené řeči, komunikačním dovednostem a zdrojům chyb v komunikaci;
2. získávání praktických zkušeností studentů a aplikaci nabytých poznatků;
3. prohlubování vědomostí studentů z oblasti komunikace, problematice řešení bariér v komunikaci a širší oblasti problémů, které se týkají skupinové komunikace, prezentaci informací pro veřejnost a média a společenské odpovědnosti firem, která je důležitým předpokladem fungující demokratické společnosti.

Mezi obecná témata patří:

- Mluvená řeč jako zdroj získávání a předávání informací.
- Interpersonální komunikace.
- Normy v mluvené řeči. Významové a formální členění mluvené řeči.
- Výstavba mluveného projevu, řečnické jazykové prostředky. Druhy řečnických projevů.
- Komunikační dovednosti a kompetence. Zdroje chyb v komunikaci.
- Strategie, styly a taktiky komunikace.

Didaktickou pomůckou při výuce jsou tři pracovní listy - metodika práce s pracovními listy bude popsána v dalším textu.

V rámci získávání praktických zkušeností studentů a při aplikaci nabytých poznatků doporučujeme zařazení těchto témat:

- Kritika a konflikty v komunikaci. Asertivita, agresivita a submitivita v komunikaci.
- Jednání a vyjednávání, vysvětlování, přesvědčování, kladení otázek.
- Marketing firmy - prezentace informací pro veřejnost a média.
- Komunikace v týmech. Problémy, poruchy a bariéry v komunikaci.
- Problémy s předáváním informací, modifikace obsahu sdělení při přenosu informací.
- Jak dávat a přijímat zpětnou vazbu ve skupinovém prostředí.

- Společenská odpovědnost jako důležitá podmínka fungující demokratické společnosti.

Studenti získají kompetence pro bezpečné a tvořivé využívání informací a naučí se rozeznávat kvalitní informace od informací lživých. Získají a rozvinou své komunikační kompetence, seznámí se zdroji chyb v komunikaci a naučí se, jak dávat a přijímat zpětnou vazbu ve skupinovém prostředí. Poznanky z teoretické výuky budou moct doplnit a rozvinout v průběhu exkurzí a dílny. K prohlubování vědomostí studentů doporučujeme využít připravené výukové a studijní materiály: pracovní sešit a učebnici. Metodika práce s pracovním sešitem a učebnicí bude popsána v dalším textu.

2. Cíle výukového bloku

Zopakujme nejdříve, že cílem projektu IRDS je, aby studenti získali kompetence pro bezpečné a tvořivé využívání informací a naučili se rozeznávat kvalitní informace od informací nekvalitních, lživých, manipulativních a zkreslených. Jde také o to, přivést mladé lidi ke kvalitním zdrojům informací a k práci s primárními zdroji nejen s informacemi zprostředkovanými cestou webového prostoru.

Cíle výukového bloku *Rozvoj kritického myšlení v závislosti na druhu dostupných informací, analýza informací, porozumění médiím* lze charakterizovat následovně:

- ✓ rozvoj kritického myšlení a schopnosti kriticky přistupovat k získaným informacím s cílem chránit děti a mládež před manipulací vedoucí ke krizovému chování;
- ✓ osobní rozvoj studentů a kreativní využívání získaných informací;
- ✓ podpora rozvoje schopnosti studentů odhalovat mediální manipulaci a bránit se jí;
- ✓ pochopení podstaty komunikace a rozbor široké škály problémů spojených s analýzou informací a porozuměním médiím;
- ✓ rozvoj komunikačních kompetencí a dovedností studentů.

3. Klíčové kompetence studentů

Studenti získají kompetence pro bezpečné a tvořivé využívání informací, pro práci s informačními zdroji a vyhledávání v nich, naučí se, jak vybírat vhodné informační zdroje a rozeznávat kvalitní informace od informací lživých. Poznatky z teoretické výuky budou moct doplnit a rozvinout získáváním odborných zkušeností při exkurzích a dílně.

V rámci výukového bloku by se studenti měli kromě jiného naučit, že komunikace je nejenom rozvinutou sociální interakcí, ale také jejím předpokladem. Lze ji charakterizovat jako sdělování významů mezi lidmi. Sdělováním je jak předávání, tak i přijímání významů, přičemž významem je vše, o čem lidé mezi sebou komunikují - například informace, poznatky, emoce, normy, hodnoty, ideály, postoje nebo dovednosti. Mluvená řeč představuje jednu z forem verbální komunikace, další formou je komunikace psaná. Kromě verbální komunikace existují rovněž rozmanité druhy neverbální (nonverbální) komunikace.

Studenti se seznámí s různými druhy nonverbální komunikace tedy „řeči těla“. K řeči těla patří zejména: gesta, pohyby, prostorové umístění, doteky, výrazy tváře, pohledy očí a parajazykové jevy. Cílevědomé využívání výrazů vlastního emocionálního stavu jako prostředku k vyvolávání žádoucích dojmů u příjemce tvoří zřejmě nejrozvinutější formu nonverbální komunikace. Je to záměrná sebe prezentace, jejíž cíl může samotnou sebe prezentaci přesahovat. Tomuto tématu by měla být při výuce rovněž věnována náležitá pozornost.

Schopnost mladých lidí odpovědně přistupovat k rozhodovacím procesům předpokládá získání kompetencí pro bezpečné a tvořivé využívání informací. Pro aktivní zapojení studentů do procesů spolurozhodování na rozvoji občanské společnosti je potřeba, aby studenti měli schopnost správně chápat

a analyzovat různé zdroje informací, to znamená nejenom psané texty, ale rovněž různé formy mluvených projevů.

Kompetence zkoumat a správně chápat mluvenou řeč jde ruka v ruce se schopností správně se vyjadřovat a srozumitelně mluvit. Studenti proto sami potřebují být vybaveni komunikačními kompetencemi a dovednostmi. Výsledkem zapojení do projektu by mělo být i to, aby se studenti naučili zvládat techniku mluveného projevu a vyvarovali se chyb v komunikaci.

Získávání informací a tvořivé využívání informací jsou rovněž nezřídka spojeny s potřebou vypořádat se s kritikou a řešit konfliktní situace. I tomu by se studenti měli v projektu naučit.

Mladí lidé se často nedokážou orientovat ve světě sdělovaných informací a systematického využívání „ovlivňujících taktik“, jsou důvěřiví, neumějí rozlišit pravdu od nepravdy a dělá jim problém, kvůli menším životním zkušenostem, udělat si správný úsudek. Koncepce výukového bloku se zaměřuje na rozvoj schopností a zodpovědnosti mladých lidí, na jejich aktivní účast v rozhodovacích procesech s vědomím dopadu svého rozhodnutí na sebe a na druhé, a na podporu rozvoje kompetencí dětí a mládeže pro bezpečné a tvořivé užívání médií. Studenti by si měli osvojit kritický přístup k mediálními obsahům a naučit se efektivně využívat média jako zdroj informací.

4. Metody a způsoby realizace

Realizace programu je založena na efektivním propojení teoretické výuky - výukových hodin, přednášek a samostatné práce studentů v hodinách - s prohlubováním a rozšiřováním vědomostí prostřednictvím získávání odborných zkušeností při exkurzích a dílně. Východiskem teoretické výuky je správné vymezení klíčových pojmů: komunikace, verbální a neverbální komunikace, mluvená řeč a její specifika. Další témata lze vybírat a konkretizovat v souladu s výše uvedeným obsahem výukového bloku - viz 1. část metodiky: Obsah výukového bloku.

V hodinách doporučujeme kombinovat několik výukových metod. Kromě klasických vyučovacích metod, jakými jsou zejména frontální výuka, vyprávění, monologické metody, zápisky do sešitu, je nezbytné používat také metody aktivizující, diskusní, řízený rozhovor a dialog, a heuristické metody. Samozřejmě součástí výuky by mělo být používání prezentací v PowerPointu, práce s pracovními listy, řešení úkolů z pracovního sešitu a práce s učebnicí.

Z didaktického a metodického hlediska je potřeba mít na paměti, že učivo týkající se komunikace a komunikačních dovedností je velmi specifické. Vyžaduje kromě teoretické výuky i nácvik komunikačních dovedností a aktivní zapojení studentů do výuky. Je nezbytné, aby látka byla podána poutavě, aby výklad i procvičování obsahovaly co nejvíce praktických úkolů a studenti byli vedeni k samostatné práci a co největší aktivitě v hodinách. I k tomuto účelu byly vytvořeny a napsány pracovní listy, pracovní sešit a učebnice, které obsahují mnoho užitečných námětů k diskusi i příkladů k řešení a zamyšlení.

Výuka, aby splnila svůj cíl, musí vést studenty k přemýšlení, kladení otázek, měla by podporovat kritický a analytický pohled na nezřídka zjednodušená či dokonce nesprávná hodnocení společenských událostí podávaná v tisku, na internetu a v jiných médiích.

5. Pomůcky a studijní materiály

Pomůcky: tabule, křída, bílá popisovací tabule (whiteboard), fixy, data-projektor, PC, sešity, psací potřeby, tablety anebo mobilní telefony, aby studenti mohli pracovat s internetem - předpokládá se samozřejmě, že studenti budou mít přístup k internetu.

- Studijní a výukové materiály:
- pracovní list č. 1 Verbální a neverbální komunikace
- pracovní list č. 2 Mluvený projev a prezentace
- pracovní list č. 3 Komunikační dovednosti a kompetence
- pracovní sešit Analýza a tvořivé využívání informací
- učebnice Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti

6. Metodika práce s pracovními listy

Pracovní listy jsou v současnosti již hojně využívanými výukovými prostředky, které mohou napomoci při výuce, procvičování, opakování i upevňování učiva. **Pracovní listy plní tyto základní funkce:**

- a) Umožňují **zorientovat se v tématu**, což podporuje porozumění základním vztahům a myšlenkám probíraného učiva.
- b) Pomáhají **uspořádat si poznatky a procvičit** porozumění problematice.
- c) Umožňují **upevňovat** a rozvíjet **poznatky a kontrolovat** vědomosti.
- d) Podporují **zvýšení zájmu** o probíranou problematiku, motivují studenty k hledání dalších informací k tématu a k dalšímu sebevzdělávání.

Pro 4. výukový blok *Informační média - rozvoj kritického myšlení v závislosti na druhu dostupných informací, porozumění médiím* byly vytvořeny tři pracovní listy. Řešení úkolů z pracovních listů může probíhat jako individuální práce studentů, ale rovněž jako práce ve skupinách. Pokud studenti pracují s pracovními listy ve skupinách, posílí se tím jejich motivační a rozvíjecí funkce, protože ve skupinách se otevírá prostor pro diskusi nad tématy a úkoly: studenti mají možnost ověřit si, zda problematice rozumějí, ale přitom nemají pocit, že „jsou zkoušeni“.

Pracovní list č. 1

Verbální a neverbální komunikace

Vstupní požadavky na studenty

Vypracování úkolů z pracovního listu č. 1 *Verbální a neverbální komunikace* by mělo předcházet obeznámení studentů s obecnými pojmy: mluvená řeč, normy v mluvené řeči, výstavba mluveného projevu, druhy řečnických projevů, nonverbální komunikace, paralingvistické a neverbální složky řeči.

K vysvětlení uvedených pojmů lze použít tyto výukové metody: výklad, diskuse a řízená diskuse.

Obecné cíle pracovního listu

- systematizace poznatků
- procvičení porozumění základním pojmům, zobecnění teoretických kategorií
- kontrola vědomostí
- vyhodnocení schopnosti studentů chápat souvislosti, logicky myslet, syntetizovat informace a vyvozovat z jednotlivých poznatků nové znalosti

Práce s pracovním listem

Doporučujeme, aby studenti vyplňovali pracovní list č. 1 *Verbální a neverbální komunikace* ve dvojicích. Studenti mohou diskutovat nad zvolenými řešeními a u úkolu č. 4 rovněž sehrát scénky, při kterých budou formulovat tři odlišné odpovědi. Úkolem vyučujícího je udržet disciplínu ve třídě v únosných mezích a moderovat pak diskusi nad řešeními po ukončení práce s pracovním listem. Některé dvojice pak mohou sehrát scénky před celou třídou a v řízené diskusi se pak vyhodnotí míra splnění úkolu.

Metodika analýzy jednotlivých úkolů z pracovního listu

Pracovní list č. 1 *Verbální a neverbální komunikace* obsahuje osm úkolů. Dále uvádíme jednotlivé úkoly z pracovního listu č. 1 včetně správného řešení a doporučenou metodiku jejich analýzy v diskusi se studenty po vyplnění zadaných úkolů.

Pracovní list č. 1

VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Nejdříve si zopakujeme základní pojmy, trochu teorie nemůže škodit:).

1. Vyberte z nabídky a doplňte věty vhodnými výrazy.

Sociální komunikaci, tedy komunikaci mezi lidmi, můžeme chápat jako *přenos informací*, nebo jako sdělování významů mezi lidmi. Komunikaci roz-

dělujeme na *verbální* a *neverbální*. *Verbální komunikace může být mluvená (řeč) a psaná. Neverbální komunikace bývá označována jako řeč těla*. Ten, kdo vysílá zprávu (sdělení, informaci) je *komunikátor*. Ten, kdo zprávu přijímá, je *komunikant*. *Komunikační kanál* je médium (způsob), jakým je zpráva posílána. Při komunikaci je velmi důležitá *zpětná vazba*, tedy odpověď na sdělení, protože informuje o tom, jak byla zpráva přijata.

Nabídka: *komunikant, zpětná vazba, verbální, komunikátor, verbální komunikace, přenos informací, komunikační kanál, řeč těla, neverbální*.

2. Obsah mluvené řeči je vždy doprovázen paralingvistickými prvky a také neverbálně. V nabídce k následujícímu úkolu jsou uvedené jak složky neverbální komunikace, tak i paralingvistické prvky. Rozdělte je správně podle toho, kam patří.

Nabídka:

mimika, chyby v řeči, pohyby rukou po obličeji, slovní vata, pomlky, pohyby hlavy, vzdálenost mezi osobami, artikulace, oční kontakt, intonace, křížení končetin, pohyb řečníka, barva hlasu, držení těla, rychlost řeči, výška hlasu, plynulost řeči.

paralingvistické složky:

*barva hlasu
rychlost řeči
intonace
artikulace
výška hlasu
pomlky
chyby v řeči
slovní vata
plynulost řeči*

neverbální složky:

*mimika
pohyb řečníka
držení těla
křížení končetin
oční kontakt
vzdálenost mezi osobami
pohyby rukou po obličeji
pohyby hlavy*

První a druhý úkol z pracovního listu č. 1 jsou věnovány procvičení a zopakování základních pojmů. Se studenty zopakujeme, že komunikaci můžeme charakterizovat jako sdělování významů mezi lidmi. Sdělováním je jak předávání, tak i přijímání významů, přičemž významem je vše, o čem lidé mezi sebou komunikují - například informace, poznatky, emoce, normy, hodnoty,

ideály, postoje nebo dovednosti. Proč hovoříme o významu a ne o obsahu komunikace? Význam vyjadřuje vázanost obsahu komunikace na individuální psychiku a osobnost účastníků, a také vázanost na situační a společenský kontext, ve kterém se komunikace uskutečňuje. Mluvená řeč představuje jednu z forem verbální komunikace, další formou je komunikace psaná. Kromě verbální komunikace rozlišujeme různé druhy neverbální komunikace. Nonverbální komunikaci čili „řeč těla“ tvoří zejména: gesta, pohyby, prostorové umístění, doteky, výrazy tváře, pohledy očí a parajazykové jevy. Nonverbální komunikací člověk nejčastěji vyjadřuje - záměrně i nezáměrně - vlastní emocionální stav. Cílevědomé využívání výrazů vlastního emocionálního stavu jako prostředku k vyvolávání žádoucích dojmů u příjemce tvoří zřejmě nejrozvinutější formu nonverbální komunikace. Je to záměrná sebe prezentace, jejíž cíl může samotnou sebe prezentaci přesahovat. Nonverbální komunikace může verbální komunikaci nahrazovat, zvýraznit její účinek, být s ní v rozporu, ale může taky měnit její význam. Mluvená řeč je vždy doprovázena různými složkami neverbálních projevů.

3. K důležitým dovednostem v mezilidských vztazích patří asertivita. Zjednodušeně ji můžeme definovat jako zdravé sebeprosazení v komunikaci. Asertivní člověk otevřeně vyjadřuje vlastní myšlenky a přání, aktivně se snaží dosáhnout svých cílů, ale přitom neporušuje práva jiných. Lidé s nedostatkem asertivity jsou *pasivní*, ustupují v komunikaci, za každou cenu se snaží vyhnout konfliktu, jejich jednání je neúčinné a nevede k dosažení vytyčených cílů. Na druhé straně *agresivní* jednání znamená bezohledné prosazování svých zájmů a cílů na úkor jiných. V následujícím úkolu rozhodněte, zda uvedená tvrzení odpovídají asertivnímu (AS), pasivnímu (P) anebo agresivnímu (AG) jednání.

Máš pravdu. Můj názor není důležitý ..... (P)

Já mám pravdu. Pokud si myslíš něco jiného, je to špatně ..... (AG)

Takto vidím situaci. To si myslím ..... AS)

Promiň, nechci pokračovat v tomto rozhovoru ..... AS)

Můžete mít na věc jiný názor, ale já si myslím ..... AS)

Takto to rozhodně nebude, to je zcela vyloučeno ..... AG)

Pokud myslíš, že to jinak nejde, já se přizpůsobím ..... P)

Ve třetím úkolu je pozornost zaměřená na problematiku interpersonální komunikace. Bezporuchová komunikace vyžaduje nejenom minimalizaci šumů v komunikačním kanálu, ale i určitou symetrii v aktivitách komunikujících osob, udržování zájmu o komunikaci a další podmínky. V procesu komunikace si komunikant vytváří atribuce příčin sdělení, které je mu adresováno a spatřuje je buď v osobnosti komunikátora nebo v dané situaci. Tyto atribuce jsou stejně důležité jako sdělení samo, protože ovlivňují postoje komunikanta a jeho chování vůči komunikátorovi. Komunikace jako druh sociální interakce znamená jednostranné sdělování anebo vzájemnou výměnu informací, v tomto případě jde o komunikaci interpersonální. Komunikace je komplementární jev, v němž se střídá role komunikátora (toho, kdo něco sděluje druhému) s rolí komunikanta (toho, kdo je příjemcem sdělování). Zjednodušený model mezilidské komunikace můžeme znázornit následovně: Vysílač (komunikátor) sděluje zprávu v zakódované podobě přijímači (komunikantovi). K porozumění dochází, pokud je vyslaná zpráva shodná s přijatou. Přijímač hlásí zpět, jak zprávu dekodoval, jak ji přijal. Toto zpětné hlášení označujeme jako feedback - zpětná vazba. Správná analýza zpětné vazby je nezbytným předpokladem vytvoření správného vztah mezi mluvčím a posluchačem, resp. mezi komunikujícími osobami navzájem. Studentům zdůrazníme význam aktivního naslouchání.

I ve čtvrtém úkolu studenti řeší problematiku interpersonální komunikace. Měli by se zamyslet nad různými způsoby, jak se v komunikaci prosadit a být asertivní, i kde jsou hranice mezi asertivitou a agresivní komunikací.

4. K předpokladům asertivního jednání patří i schopnost říct ne, vyjádřit názor, se kterým ostatní nejspíš nebudou souhlasit, a přiznat, že něco nevím, neumím, anebo že jsem někde udělal(a) chybu. Představte si následující situaci: Honza má koupenu jízdenku s místenkou na cestu autobusem. Čeká ho dlouhých 9 hodin jízdy. Rezervaci si udělal už dlouho předem, protože mu záleželo na tom, aby mohl sedět uprostřed autobusu na místě u okna. Velmi sebevědomě vyhlížející starší paní, která má místo vedle něho, se velice hlasitě zeptá, zda by si s ní to místo nevyměnil, protože ona by ráda koukala z okna a navíc, on je mnohem mladší a má brát ohled na starší lidi. Pokuste se formulovat tři odlišné odpovědi, které by jí Honza dal, pokud by se zachoval:

a) pasivně

.....

.....

.....

b) agresivně

.....

.....

.....

c) asertivně

.....

.....

.....

V pátém a šestém úkolu pracovního listu se studenti mají pokusit o správné přečtení řeči těla a budou rovněž řešit problematiku (ne)komunikace v situacích, když jiní lidé naruší jejich intimní prostor.

5. Mluvená řeč má vždy i svou paralingvistickou stránku a je provázána řečí těla. V následující tabulce přiřaďte správně k číslům vlevo odpovídající písmena z nabídky vpravo. Vlevo jsou projevy řeči těla a vpravo jejich možná interpretace.

Řeč těla	Interpretace	Řešení
1. pohled zdola	A. působí pokorně	1G
2. pohled shora	B. působí unaveně, nemotivovaně	2C
3. tělo se kývá, člověk přešlapuje	C. působí arogantně	3J
4. hlava je nakloněná na stranu, pohled je otevřený	D. vyjadřuje zájem, údiv	4D
5. skloněná hlava, založené ruce	E. vyjadřuje přemýšlení, hledání řešení	5I
6. podepřená brada	F. vyjadřuje rozpaky, obavy	6H
7. člověk se drbe na hlavě nebo v týle	G. působí ustrašeně, nejistě	7F
8. člověk se chytá za bradu	H. vyjadřuje skepsi, nedostatek zájmu	8E
9. tělo je v mírném předklonu, hlava je vtažená dovnitř, ramena zvednutá	I. působí negativně, kriticky	9A
10. příliš uvolněné držení těla, ramena svěšená, pohled bloudí, svaly jsou ochablé	J. působí znuděně nebo neklidně	10B

6. Pokud jsme v mezilidském styku, tedy v nějakém kontaktu s jinými lidmi, vždy s nimi nějakým způsobem komunikujeme, vždy něco sdělujeme, vždy se nějak tváříme. I když třeba neřekneme jediné slovo, i toto „nemluvení“ je forma komunikace. Určitě jste někdy zažili situaci, například v přeplněné hromadné dopravě, na stadioně, při odchodu z kina anebo někde jinde, kdy jste se ocitli v tlačenci, kdy neznámí lidé výrazným způsobem narušili váš intimní prostor. V těchto situacích platí určitá nepsaná pravidla chování. Pokuste se určit, která to jsou. Vyznačte je v nabídce:

A) Není dovoleno s nikým mluvit, ani s člověkem, kterého známe.

B) Je vhodné snažit se s lidmi seznámit, budeme mít pocit sounáležitosti.

- C) Snažíme se lidem koukat do očí.
- D)** Za každou cenu se snažíme vyhnout kontaktu očí s druhými lidmi.
- E) Je vhodné se co nejvíce se usmívat, aby lidé neměli pocit, že jsou vám protivní.
- F)** Je potřeba zachovat „pokerový obličej“, tedy nedávat najevo žádné pocity.
- G)** Pokud máte knihu či něco jiného na čtení, hodí se předstírat, že jste zabráni do četby.
- H)** Čím je dav hustější, tím méně tělesných pohybů je dovoleno vykonávat.
- I) Když je dav hodně hustý, snažíme se získat prostor drobnými krůčky vpravo a vlevo.
- J) V přeplněném výtahu se snažíme všem podat ruku a představit se.
- K)** V přeplněném výtahu sledujeme čísla poschodí na ukazatelích a s nikým nemluvíme.

V sedmém úkolu je pozornost věnována procvičení řečnických jazykových prostředků a používání vhodných otázek, pomocí kterých lze získat a udržet pozornost posluchačů při mluveném projevu.

7. Představte si, že byste byli požádáni, abyste pro studenty primy připravili krátké školení věnované práci s textovým procesorem Microsoft Word. Samozřejmě, že to považujete za výzvu a chtěli byste udělat na mladší studenty co nejlepší dojem. V práci s Wordem jste jednička, ale budete schopni kolegy zaujmout a upoutat jejich pozornost? Víte, že je důležité navázat hned na začátku kontakt s posluchači. Pomoci k tomu mohou i vhodně zvolené otázky. Vyberte z nabídky ty otázky, o kterých si myslíte, že jsou vhodné, abyste dobře začali vaše školení. (Nápověda: Je skvělé slyšet v komunikaci „ano“ a snažit se vyhnout odpovědi „ne“.)

- A) Zajímá vás naše téma?
- B) Chcete se naučit pracovat s textovým procesorem Word?
- C)** Jaký je váš názor...?
- D) Máte nějaký problém?
- E)** Co byste potřebovali řešit?
- F)** V čem vidíte problém?

- G)** Rozumím tomu správně, že se potřebujete naučit především...?
H) Tak pustíme se do toho?
I) Chcete začít?

V posledním osmém úkolu si studenti procvičí logické myšlení a hledání souvislostí při analýze informací.

8. Jak již víme, při komunikaci dochází k přenosu informací. Dalším krokem je analýza (rozbor) informací, tedy analýza sdělení. (Jako když si přečtete zadání příkladu z matematiky, a pak ho čtete znovu a znovu, abyste pochopili, co vlastně máte počítat.) Některé informace považujeme za málo důležité a nevěnujeme jim moc pozornosti, jiné jsou pro nás velmi významné a my se snažíme je správně pochopit, pečlivě analyzovat a využít. V posledním úkolu si procvičíte svou schopnost hledat souvislosti, vyvozovat závěry a tvořivě analyzovat dostupné informace. V každé skupině jsou tři slova. Přiřaďte k nim jedno další tak, aby nějak souviselo se všemi ostatními.

- vzor: strom – král – peněženka ..... řešení: koruna**
A) kniha – strom – sešit ..... řešení: list
B) tma – humor – pohřeb ..... řešení: černá
C) kluk – penalta – Petr Čech ..... řešení: míč
D) autobus – sešit – telefon ..... řešení: linka

Pracovní list č. 2

Mluvený projev a prezentace

Vstupní požadavky na studenty

Dříve než budou studenti vypracovávat úkoly z pracovního listu č. 2 *Mluvený projev a prezentace*, měli by mít za sebou výuku na téma: Normy v mluvené řeči. Významové a formální členění mluvené řeči. Výstavba mluveného projevu, řečnické jazykové prostředky. Druhy řečnických projevů.

Studenti by měli vědět, jak správně volit slova a jak členit řeč na významové celky. Mluvená řeč jako forma verbální komunikace má svou zvukovou stránku,

kteřá je předmětem zkoumání paralingvistiky. Paralingvistika tvoří jakýsi přechod od nonverbálních ke slovním projevům. Paralingvistické složky mluvy pomáhají jednak vyjádřit a zdokumentovat pravost sdělované informace, tak i správně dešifrovat význam sdělení a postoj řečníka. Akustické složky řeči lze zkoumat z hlediska hlasové dimenze (zbarvení, výška hlasu), časové struktury (rychlost, pauzy v řeči, dynamika mluveného projevu), interakce mezi mluvčím a posluchači a rovněž z hlediska mimoslovních projevů (tón, výslovnost). Studenty seznámíme s druhy mluvených projevů: referát, přednáška, diskusní příspěvek, slavnostní proslov, politická řeč, tisková konference, televizní vystoupení. Fáze mluveného projevu: volba tématu a zformulování cíle projevu, analýza publika, propracování hlavního státi, stanovení úvodu a závěru projevu, nácvik přednesu, samotné vystoupení. Při výuce by měla být použita kombinace několika výukových metod: klasické metody, zejména frontální výuka, vyprávění, monologická metoda, zápisy do sešitu. Prostor by ale měly mít i metody aktivizující, diskusní, zejména řízený rozhovor, který umožní aktivní zapojení studentů do výuky a zajistí udržení jejich zájmu a pozornosti.

Obecné cíle pracovního listu

- systematizace poznatků
- procvičení porozumění základním pojmům, zobecnění teoretických kategorií
- kontrola vědomostí
- aplikace teoretických poznatků
- rozbor vybraných slovních spojení, hledání a určování významu slov a slovních spojení
- aplikace poznatků o mluveném projevu a procvičení veřejného vystoupení

Práce s pracovním listem

Doporučujeme, aby studenti vyplňovali pracovní list č. 2 *Mluvený projev a prezentace* individuálně. Vyučující potom pracovní listy opraví a na další hodině rozdá studentům. Pokračováním výukového procesu je analýza jednotlivých úkolů, vysvětlení a odůvodnění správných odpovědí a celkové vyhodnocení dosažené úrovně znalostí. Studenti pak mohou diskutovat nad

zvolenými odpověďmi. Například u úkolu č. 7 je možné uvést jiné příklady tvrzení, které obsahují protimluvy, u úkolu č. 10 zase můžeme procvičit jiné normy dodržované a doporučované pro společenský kontakt. Úkolem vyučujícího je udržet disciplínu ve třídě v únosných mezích a moderovat pak diskusi nad řešeními po ukončení práce s pracovním listem.

Metodika analýzy jednotlivých úkolů z pracovního listu

Pracovní list č. 2 *Mluvený projev a prezentace* obsahuje jedenáct úkolů. Dále uvádíme jednotlivé úkoly z pracovního listu č. 2 včetně správného řešení. K doporučené metodice jejich analýzy v diskusi se studenty použijte metodické poznámky uvedené v textu výše.

Pracovní list č. 2

MLUVENÝ PROJEV A PREZENTACE

1. Pojem rétorika označuje jak vědu o řečnictví, o tom, jak správně formulovat myšlenky, abychom získali posluchače na svoji stranu, tak i umění mluvit na veřejnosti, tedy praxi efektivní komunikace. Víte, kdy rétorika vznikla? Vyberte z nabídky.

A) v 15. století ve Španělsku

B) v 5. století př. n. l. na Sicílii

C) po Velké francouzské revoluci tedy po roce 1789 ve Francii

2. Rozlišujeme několik druhů veřejných projevů. Přiřad'te písmena k číslům tak, aby byly jednotlivé druhy veřejných projevů charakterizovány správně.

druh veřejného projevu	charakteristika
<i>1. přednáška</i>	<i>A) podrobná informace o aktuální kulturní, politické a hospodářské situaci</i>
<i>2. referát</i>	<i>B) cílem je přesvědčit posluchače a motivovat je k určitému jednání</i>
<i>3. diskusní příspěvek</i>	<i>C) prověřuje schopnost bystře reagovat, argumentovat, přesvědčit</i>

druh veřejného projevu	charakteristika
4. slavnostní proslov	D) odezva na přednesení referátu na poradách, seminářích, konferencích
5) politická řeč	E) mluví je v roli školitele, pedagoga, poučuje, vysvětluje, vzdělává, poskytuje poznatky
6) tisková konference	F) kladná hodnotící úvaha, má působit na city, na rozum i vůli, dotváří slavnostní atmosféru

Řešení: 1E, 2A, 3D, 4F, 5B, 6C.

3. Při přípravě veřejného vystoupení je třeba si uvědomit, že je to vždy dialog s posluchači. Na jedné straně je řečník, jeho osobnost, znalosti, přesvědčivost, na druhé straně jsou posluchači se svými představami, vědomostmi, očekáváními, zájmy. Při přípravě projevu se proto řečník musí zajímat o to, o čem bude mluvit, tedy o obsah sdělení, o své posluchače, a také o sebe. Souhlasíte s tím, že kdybychom tyto tři skutečnosti uspořádali od nejdůležitější, bylo by pořadí následující?

Řečník se musí v první řadě zajímat o obsah sdělení, pak o sebe a nakonec o své posluchače.

Pokud si myslíte, že by to mělo být jinak, napište vaše uspořádání.

Řešení:

Řečník se musí v první řadě zajímat o své posluchače, pak o obsah sdělení a nakonec o sebe.

4. Pro zpestření a oživení veřejného vystoupení můžeme použít celou řadu jazykových prostředků. Souhrnně jim říkáme řečnické nástroje. Patří k nim metafory, citáty, aforismy, tautologie, přísloví, gradace, kontrasty a další. Víte, co tato slova znamenají? Podívejte se na následující tabulku a pokuste se správně přiřadit názvy k jednotlivým příkladům.

Příklad	Název řečnického nástroje	Řešení
1. Závist je nejuprávnější formou uznání.	A. tautologie	1C
2. Jste-li na pochybách, říkejte pravdu. (M. Twain)	B. pranostika	2D
3. Těžce, přetěžce na ně dolehla ztráta svobody.	C. aforismus	3A
4. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.	D. citát	4E
5. Leden studený, duben zelený.	E. přísloví	5B
6. Pravda a lež. Dobro a zlo.	F. gradace	6G
7. Byl to přestupek, morální selhání, byl to zločin!	G. kontrast	7F

5. Pokud se někdo chce prosadit v kolektivu, pokud má zájem na tom, aby ho spolužáci (kamarádi či spolupracovníci) při řešení problémů respektovali, měl by se v komunikaci snažit:

- A) Držet své pocity na uzdě a co nejméně podléhat emocím.
- B) Vždy dávat průchod svým pocitům (emocím), protože jedině tak bude působit důvěryhodně.
- C) Vnímat emoce druhých a podle situace během rozhovoru komunikovat otevřeně.

6. Při veřejném vystoupení je potřeba mít především na mysli, že:

- A) Máte udržovat oční kontakt s první řadou.
- B) Vaše slova by měla být v souladu s řečí vašeho těla.
- C) Řeč těla nikdy nelže, proto je třeba se soustředit na ni, pronášená slova nejsou příliš důležitá.

7. Velice často slyšíme nebo čteme věty, které jsou zbytečně složité a nerosozumitelné, anebo ve kterých jsou úplně nesmysly či protimluvy. Najdete je mezi následujícími příklady?

- A) Větší polovina studentů
- B) Maximální zisk firma dosáhla
- C) Nejoptimálnější variantou by bylo

- D) Selektivní výběr**
- E) Nejlepší možností bude*
- F) Asi určitě**
- G) Teritoriální území**
- H) Nelze nevidět, že nemůžeme**
- I) Pokud připustíme*

8. V médiích jste se už asi setkali se slovním spojením „pozitivní diskriminace“. Přísně logicky vzato je termín „pozitivní diskriminace“ stejně nesmyslný protimluv jako například „ohlušující ticho“. Pozitivní totiž nejčastěji znamená kladný, správný (i když v širším významu i založený na skutečnosti), zatímco diskriminace znamená rozlišení, které se obvykle projevuje jako znevýhodnění určité skupiny vůči jiné. A znevýhodnění přece není správné, anebo ano? Vyberte, co byste označili jako diskriminaci:

- A) zákaz kouření v restauracích*
- B) kritika za neplnění úkolů*
- C) znevýhodnění kvůli rase**
- D) nestejná práva pro muže a ženy**
- E) vyšší ceny vstupného pro cizince, než mají obyvatelé daného státu*
- F) přednost, kterou mají ženy či dívky při vcházení do dveří*

9. Slovní spojení „pozitivní diskriminace“, což je vlastně nepřesný překlad anglického „affirmative action“, se objevilo v 60. letech 20. století v USA v zákoně o občanských právech (1964). Takže už pravděpodobně tušíte, jak se pak pozitivní diskriminace začala prosazovat. Vyberte správnou možnost:

- A) přednostním zacházením ve prospěch menšin – zejména černochů – při přijímání jak do škol, tak do zaměstnání a také při povyšování*
- B) plošným zvýšením platů žen ve státních institucích*
- C) zvýšením minimální mzdy pro nekvalifikované dělníky*

10. Společenský kontakt a tedy i komunikace začíná zpravidla pozdravem. Při pozdravu platí určitá pravidla. Ta se týkají nejenom toho, kdo zdraví jako první, ale rovněž způsobu jak zdravíme a jaká gesta a pohyby u toho děláme. Vyberte z nabídky to, co považujete za správné:

- A)** Při setkání zdraví jako první muž.
- B)** Když někdo vejde do místnosti, čeká, až ho ostatní pozdraví.
- C)** Při podání rukou: ruku podává jako první žena.
- D)** Když někdo vystupuje z výtahu, pozdraví ty, kdo v něm zůstali.
- E)** Pozdrav by měl být co nejhlasitější, aby ho nikdo nemohl přeslechnout.
- F)** Ten, kdo vstupuje do výtahu, pozdraví jako první cestující, kteří v něm už byli.
- G)** Žák (student) podává učiteli ruku jako první.
- H)** Při podávání ruky není vhodné mít pokrývku hlavy: to platí jak pro muže, tak i pro ženy.

11. Předpokladem účinné komunikace je nejenom správně mluvit, ale také umět naslouchat druhým. Naslouchání nám umožní navazovat a udržovat s lidmi vztahy, porozumět jim, ale rovněž mít možnost ovlivnit jejich chování. Na první pohled by se mohlo zdát, že naslouchat umí každý a že je to mnohem jednodušší, než mluvit. Ale je tomu opravdu tak? Vyberte, co patří ke správnému naslouchání:

- A)** Soustředíme se na sdělení, ne na to, co budeme odpovídat.
- B)** Pokud s něčím nesouhlasíme, hned mluvčího přerušíme a položíme dotaz.
- C)** Soustředíme se výlučně na obsah sdělení, neverbální projevy nejsou tolik důležité.
- D)** Je vhodné dát občas najevo, že posloucháme, například přikývnutím anebo úsměvem.
- E)** Všímáme si emoce (city) a nálady mluvčího, abychom správně pochopili obsah sdělení.

F) Pokud s něčím hodně souhlasíme, řekneme to hned a začneme o tom okamžitě mluvit, aby mluvčí cítil, že jsme na stejné vlně.

G) Snažíme se, aby nás nic nerušilo (například puštěná televize anebo hlasitá hudba).

H) Snažíme se být k mluvčímu co nejbliže, aby viděl náš zájem o jeho problém.

Pracovní list č. 3

Komunikační dovednosti a kompetence

Vstupní požadavky na studenty

Vypracování úkolů z pracovního listu č. 3 *Komunikační dovednosti a kompetence* by mělo navazovat na výuku na téma: Komunikační dovednosti a kompetence. Zdroje chyb v komunikaci. Strategie, styly a taktiky komunikace.

Studenti by měli být nejdříve formou přednášky a vysvětlování seznámeni se zvládáním techniky mluveného projevu, s tím, jak vystoupit a hovořit na veřejnosti se zřetelem k pravidlům společenského chování, jaké jsou možnosti a prostředky rozvinutí schopnosti kvalifikovaně komunikovat, přesvědčivě mluvit a prezentovat vlastní myšlenky tak, aby byly pochopeny těmi, komu jsou určeny. Pozornost je potřeba věnovat rovněž specifikům písemné komunikace. Zeptejte se studentů na jejich názor: Jaké jsou hranice a možnosti předávání a šíření informací pomocí písemných sdělení?

K tématu patří rovněž informace o obsahu komunikační strategie podniku: úvod (popis podniku, vymezení jeho činnosti a služeb postavení na trhu), cíl (určení nejdůležitějších cílů, na základě znalosti trhu a chování zákazníků), určení cílové skupiny, volba prostředků, jak budou cílové skupiny informovány, sdělení, načasování komunikační strategie, zpětná vazba (odhad, jaká bude odezva), stanovení rozpočtu (vyčlenění peněz na jednotlivé nástroje komunikační strategie), určení osob zodpovědných za realizaci zvolené komunikační strategie. Tato problematika je velmi zajímavá, ale rovněž velmi široká. Obsah a výběr konkrétních témat je potřeba přizpůsobit plánovaným exkurzím a dílně.

Obecné cíle pracovního listu

- systematizace a použití teoretických poznatků
- procvičení porozumění základním pojmům, zobecnění teoretických kategorií
- kontrola vědomostí
- procvičení a praktická aplikace komunikačních dovedností studentů
- nácvik veřejného vystoupení a různých způsobů řešení konfliktních situací
- nácvik hodnocení komunikačních dovedností
- rozvoj schopnosti mluvit o konfliktu a efektivně jej řešit

Práce s pracovním listem

Doporučujeme, aby studenti vyplňovali pracovní list č. 3 *Komunikační dovednosti a kompetence* ve dvojicích anebo i ve větších skupinách. Studenti mohou diskutovat nad zvolenými řešeními a u otevřených úkolů porovnávat navržené odpovědi. Úkolem vyučujícího je udržet disciplínu ve třídě v únosných mezích a moderovat pak diskusi nad řešeními po ukončení práce s pracovním listem. Některé dvojice mohou sehrát scénky před celou třídou a v řízené diskusi se pak vyhodnotí míra splnění úkolu. Je žádoucí, aby vyučující vymezil dostatek času na prezentaci řešení a praktické procvičování komunikačních dovedností studentů. Studenti by se měli věnovat rovněž hodnocení kladů a nedostatků ve vystoupeních spolužáků. Je potřeba, aby měl vyučující dostatek pedagogického taktu, aby ve třídě panovala kritická, ale zároveň uvolněná a pozitivní atmosféra. Nežádoucí je, že studenti mají tendenci hodnotit své spolužáky paušálně: „Bylo to dobré, nemám žádné připomínky“ apod. Potom nemají prezentace moc velký význam. Vidět chyby své i chyby jiných a umět na ně slušně upozornit je často velice náročné, a to ne jenom pro spolužáky, ale rovněž pro pedagoga. Pedagog samozřejmě nesmí tlumit iniciativu jednotlivců a vytvářet ve třídě nepříjemnou atmosféru, ani ve studentech vyvolávat pocity neschopnosti a frustrace. Zároveň ale musí být schopen upozornit na chyby a naznačit způsoby, jak se jich vyvarovat.

Metodika analýzy jednotlivých úkolů z pracovního listu

Pracovní list č. 3 *Komunikační dovednosti a kompetence* obsahuje sedm úkolů. První úkol je věnován zopakování zásad správné komunikace. Otázky ve druhém a třetím úkolu jsou otevřené. Je zda prostor pro diskusi nad odpověďmi i možnost sehrát scénky, které zachytí popsané situace. Ve čtvrtém úkolu si studenti zopakují, co patří mezi paralingvistické jazykové prostředky. V pátém úkolu si otestují své porozumění často používaným rčením a příslovím. I tady je možnost rozvinout diskusi: jaká znáte jiná rčení? Máte nějaké oblíbené přísloví? Proč? Je žádoucí vést studenty k diskusi, k obhajobě svých názorů. V šestém a sedmém úkolu je prostor pro hledání odpovědi na otevřené otázky. Studenti mohou procvičit formou scének své návrhy na řešení uvedených situací. Nezapomeňte věnovat dostatek času hodnocení jimi navrhovaných řešení.

Pracovní list č. 3

KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI A KOMPETENCE

1. Zopakujte si nejdříve (protože opakování je matkou moudrosti, jak praví staré úsloví), že komunikace je sdělování zpráv mezi lidmi pomocí určitých médií. Vyberte z nabídky, co patří k principům správné komunikace:

- A)** *Aktivně naslouchat.*
- B)** *Umět se prosadit bez ohledu na ostatní.*
- C)** *Být tolerantní.*
- D)** *Všem se líbit.*
- E)** *Vyhrát za každou cenu.*
- F)** *Sdělit své myšlenky a pocity.*
- G)** *Mít respekt k partnerům.*
- H)** *Být trpělivý.*
- I)** *Vnímat neverbální signály.*
- J)** *Vyhnout se za každou cenu konfliktu.*

2. Představte si následující situaci:

Paní profesorka Stonožková, přímá a rázná žena, vysvětluje svému šikovnému studentu Oldřichovi Pečlivému, jak by se měl podílet na organizaci

atletické soutěže, která se uskuteční za několik dní. Olda ji poslouchá, nic neříká, po většinu doby kouká na podlahu, občas na profesorku koukne zdola, přešlapuje z nohy na nohu a skoro stále si sahá na krk. Paní profesorka ukončuje rozhovor otázkou: „Je to jasné? Zvládnete to?“ A Olda odpovídá: „Ano, určitě.“

Za několik dní se ukáže, že Olda nezajistil ani polovinu z toho, co bylo jeho úkolem, a spousta problémů se pak musela řešit na poslední chvíli ve stresu a chaosu.

Co bylo špatně? Co neproběhlo při rozhovoru správně? Vysvětlete:

Paní profesorka nevěnovala dost pozornosti řeči těla svého studenta. Ten byl nervózní, působil nejistě, ale bál se zeptat na to, co mu nebylo jasné, raději souhlasil, aby skryl své rozpaky.

3. Zůstaňme ještě u Oldřicha z předchozího úkolu. Jeho maminka, paní Pečlivá, potřebuje, aby Olda pověsil závěsy, které vyprala, protože ona to při své výšce 160 cm nemůže udělat, ani když stojí na štaflích. Jde tedy za svým synem, rázně vstoupí do jeho pokoje, rychlými kroky zamíří ke stolu, kde Olda právě něco píše na počítači, namíří na syna ukazováček a ptá se: „Kdy si konečně najdeš čas a pověsis ty závěsy?“ Paní Pečlivá kouká na Oldu shora a mírně zaklání hlavu. Olda podrážděně odpovídá: „Když budeš mít štěstí, udělám to dnes večer. Hoří nebo co?“

Co udělala maminka špatně? Proč reagoval její syn podrážděně? Vysvětlete:

Paní Pečlivá během rozhovoru s Oldou vyslala tělem následující signály: Rychlý příchod do pokoje, přistoupení blízko ke stolu – tím narušila Oldovo teritorium. Dominantní držení těla a ukazování prstem – to byla výhružná gesta a znamení povýšenosti. Navíc na syna koukala zkoumavě a s nedůvěrou.

Protože Oldřich její signály vědomě či nevědomě zachytil a pochopil, rozčílil se, a reagoval negativně a rozzlobeně.

4. Irský dramatik a spisovatel George Bernard Shaw kdysi poznamenal, že existuje padesát způsobů, jak říct „ano“, pět set způsobů, jak říct „ne“, ale pouze jeden, jak tato slova napsat. Mluvená komunikace je doplněna nejenom řečí těla, ale i paralingvistickými prvky, tedy zvukovou stránkou,

kteřá ovlivňuje význam a smysl sdělení. V následující tabulce najdete paralingvistické složky řeči a škrtněte to, co k nim nepatří.

Co nepatří mezi paralingvistické jazykové prostředky?

SÍLA HLASU	~~DRŽENÍ TĚLA~~	BARVA HLASU	TEMPO MLUVY
SMĚR POHLEDU	PŘEŠLAPOVÁNÍ	~~OBLEČENÍ~~	INTONACE
~~USPOŘÁDÁNÍ ŽIDLÍ~~	PAUZY V ŘEČI	VÝŠKA HLASU	~~RUCE V KAPSÁCH~~

5. Řečníci často používají pro oživení a zpestření svého projevu rozmanité řečnické nástroje, například citáty, metafory, aforismy apod. I v běžné komunikaci nezřídka slyšíme různá přísloví a rčení, která nelze chápat doslovně. V následující tabulce si můžete vyzkoušet, jak jim rozumíte. Přiřaďte k číslům odpovídající písmena tak, aby vysvětlení přísloví nebo rčení bylo správné.

RČENÍ, PŘÍSLOVÍ	VÝZNAM	ŘEŠENÍ
1. Dá se utáhnout na vařené nudli.	A. Výsledek práce vždy závisí na schopnostech a úsilí jednotlivce.	1D
2. Devatero řemesel – desátá bída.	B. Je upovídaný, neudrží žádné tajemství.	2G
3. Všude je chleba o dvou kůrkách.	C. Nejedná otevřeně, protože je něčím vinen, nemá čisté svědomí.	3E
4. Když dva dělají totéž, není to totéž.	D. Dá se snadno oklamat.	4A
5. Pro dobrotu na žebrotu.	E. Nikde není vše dokonalé, všude najdeme nedostatky.	5F
6. Co neví, nepoví.	F. Dobře myšlené dílo nebo pomoc se člověku může někdy vymstít.	6B
7. Má máslo na hlavě.	G. Není dobré, když někdo umí spoustu věcí, ale nic pořádně.	7C

6. Jeden známý český politik nezdědka rozčiloval novináře tím, že když byl na něco dotazován, začal svou odpověď slovy: „To je špatně položená otázka.“ Možná vás napadne, že je to dost divné, vždyť zeptat se lze na cokoliv. Hodnotit by se snad měly spíše odpovědi, nikoliv otázky. Představte si ale například tuto situaci: na tiskové konferenci byste měli položit dotaz špičkovému odborníkovi z oblasti relativistické fyziky těžkých iontů. Asi by to byl pro vás docela problém. Když se tedy chceme „správně“ ptát a rozumně mluvit, měli bychom vědět, co je důležité, v čem je problém, na čem záleží. Vyzkoušejte si to v následujícím úkolu. Nebudeme se v něm věnovat fyzice ani politice, ale budeme znovu pracovat s rodinou Oldřicha Pečlivého.

1. situace:

Oldovi volá jeho mladší sestra Patricie, do telefonu pláče, až se zalývá a Olda má o ni velkou starost. Navíc jede metrem a ví, že mu každou chvíli může vypadnout signál. Jaké otázky by měl Olda své sestře položit a v jakém pořadí? Vyberte z nabídky tři a seřaďte je. Číslo 1 znamená nejdůležitější.

- ___ Stalo se ti něco?
- ___ Byla jsi dnes ve škole?
- ___ Nevíš, kolik je hodin?
- ___ 1. ___ Kde přesně jsi?
- ___ Nemáš hlad nebo žízeň?
- ___ 2. ___ Máš nějaké zranění?
- ___ 3. ___ Ohrožuje tě někdo?
- ___ Mám za tebou přijet?
- ___ Není ti zima?
- ___ Máš u sebe nějaké peníze?

2. situace:

Olda přijde domů. Tváří se jako kakabus, mámu ani pořádně nepozdraví, na její dotaz, zda nemá hlad, řekne „ne“ a jde rovnou do svého pokoje. Když už je doba večeře a Olda je pořád zalezlý v pokoji a nechce jíst, což je u něj zcela nezvyklé, začne si o něj paní Pečlivá dělat starost. Zaklepe na dveře Oldova pokoje a vejde. Na co by se měla svého syna zeptat? Co by mu měla říct? Vyberte tři věty z nabídky.

- ___ Opravdu nemáš hlad?
- ___ Co nového ve škole?
- ___ Psali jste nějakou písemku?
- ___ Proč jsi celý den zalezlý v pokoji?
- ___ * ___ Mohu ti nějak pomoci?
- ___ * ___ Chceš mi říct, co tě trápí?
- ___ Zdá s mi, že máš nějaký problém, chceš si o tom promluvit?
- ___ * ___ Pokud by sis chtěl promluvit, jsem tady.
- ___ Mohu ti večeri přinést do pokoje, chceš?
- ___ Nejsi nemocný, není ti špatně?
- ___ V telce začne za chvíli detektivka, nechceš se jít dívat?
- ___ Něco je špatně?

Možná si myslíte, že by se u Oldy uvedené otázky nesetkaly s kladnou odezvou. Navrhněte jiné tři sami:

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....

7. Představte si tuto situaci: Vystupujete s prezentací před publikem, které moc dobře neznáte. Mohou to být vaši kolegové - studenti ze školy, do které chodíte, ale nejsou z vaší třídy. Když je vaše prezentace u konce, vyzvete posluchače, aby položili své dotazy. Přihlásí se student a položí dotaz, kterému moc dobře nerozumíte. Je to spíše námitka, která zpochybňuje jedno z vašich tvrzení z prezentace. Co budete dělat? Vyberte možnosti, které považuje za správné:

- A) I když otázce nerozumím, pokusím se na ní odpovědět.*
- B) I špatná odpověď je lepší než žádná.*
- C) Abych získal čas, zopakuji dotaz.**
- D) Pokud nevím přesně, co dotazovaný chce, zeptám se: „Co je jádrem vaší otázky?“**

- E)** Chybná odpověď je horší než žádná.
- F) Když je dotazující arogantní, oplatím mu stejnou měrou.
- G) I když vím, že je námitka oprávněná, budu tvrdě hájit svůj postoj.
- I)** Pokud neumím teoreticky obhájit své tvrzení, mohu použít příklad ze života.
- I) V krajním případě mohu dotazujícího zesměšnit, je to lepší, než přiznat, že má pravdu.

7. Metodika práce s pracovním sešitem

Pracovní sešit k výukovému bloku *Informační média - rozvoj kritického myšlení v závislosti na druhu dostupných informací, porozumění médiím* nese název *Analýza a tvořivé využívání informací*. Obsahuje dvacet dva úkolů s uvedeným řešením, které jsou rozdělené do pěti krátkých kapitol. Pracovní sešit lze využít několika způsoby, například jako:

- doplňující studijní materiál k pracovním listům
- doplňující a rozšiřující text k učebnici *Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti*
- studijní materiál pro samostatnou práci studentů v hodinách
- podklad pro skupinovou práci studentů a následnou diskusi nad vypracovanými úkoly
- pomůcku pro pochopení způsobu, jakým je potřeba interpretovat různé informace v médiích, na internetu a v interpersonální komunikaci
- text, který srozumitelnou a názornou formou vysvětluje důležité ekonomické, ale i jiné pojmy současného světa, jež jsou v médiích nezdědka nesprávně používány a interpretovány

Pracovní sešit Analýza a tvořivé využívání informací

Vstupní požadavky na studenty

Před vypracováním úkolů z pracovního sešitu *Analýza a tvořivé využívání informací* by studenti měli rozumět základním pojmům, které se týkají verbální a neverbální komunikace, měli by mít za sebou výuku věnovanou interpersonální komunikaci, komunikačním dovednostem a komunikaci ve skupinách. Pracovní sešit bude vhodným doplněním a rozšířením vědomostí v těchto oblastech a dobře poslouží rovněž jako zdroj nových poznatků z oblasti ekonomie a správného pochopení podstaty a důsledků vy-

braných ekonomických jevů. Koncepce pracovního sešitu je vytvořena tak, aby umožňoval práci nejenom studentům, kteří mají zvládnuté alespoň základy ze společenských věd v oblasti ekonomie a zajímají se o společenskovední problematiku, ale i těm studentům, kteří se s těmito pojmy ve výuce setkávají poprvé, i když už pravděpodobně všichni studenti většinu z uvedených pojmů slyšeli anebo o nich četli v médiích.

Obecné cíle pracovního sešitu

- podpora schopnosti analyzovat příčiny uvádění protichůdných informací o stejných společenských jevech v různých zdrojích
- podpora správného pochopení obsahu důležitých pojmů z oblasti teorie komunikace
- procvičení komunikačních dovedností v interpersonální komunikaci
- podpora schopnosti posoudit správnost a pravdivost ekonomických informací uváděných v médiích
- naučit se porovnat tvrzení o ekonomických jevech uváděné v médiích se skutečným obsahem, jež tvoří podstatu těchto pojmů
- procvičit řešení praktických ekonomických úkolů
- naučit se vidět rozdíly mezi tím, kdy jsou ekonomické informace podány nestranně a v souladu s ekonomickou teorií a kdy dochází k jejich cílenému zkreslování a manipulaci s fakty
- podpora pochopení způsobu, jakým se nepřesností a polopravdy stávají základem pro manipulaci a lži s puncem odbornosti a vědy

Práce s pracovním sešitem

Pracovní sešit *Analýza a tvořivé využívání informací* lze využít různými způsoby, a to jak pro doplnění poznatků a procvičení schopnosti využívat své znalosti při řešení úkolů, tak i jako podpůrný materiál při výkladu nového učiva a k diskusi nad probíranými tématy. Studenti mohou pracovní sešit používat samostatně anebo mohou úkoly řešit ve dvojicích anebo i ve větších skupinách, kdy je učitel může vést vhodnými doplňujícími otázkami k ochotě diskutovat o problémech a rozvíjet nosné téma o další náměty.

Metodika analýzy jednotlivých úkolů z pracovního sešitu

Pracovní sešit *Analýza a tvořivé využívání informací* obsahuje 5 krátkých kapitol:

- I. Jak je možné, že i „spolehlivé zdroje“ nám mohou poskytovat zcela protichůdné informace?**
- II. Komunikace jako přenos informací**
- III. Komunikace jako vztah**
- IV. Informace v psaném textu**
- V. Ekonomické informace a jejich analýza**

I. Jak je možné, že i „spolehlivé zdroje“ nám mohou poskytovat zcela protichůdné informace?

Výběr a interpretace informací jsou vždy významným způsobem ovlivněny zájmy a postoji jednotlivce, který je jejich příjemcem. Pokud se s něčím ztotožňujeme, hledáme podvědomě anebo záměrně takové informační zdroje, u kterých předpokládáme, že budou souladu s naším postojem a s našimi zájmy. Stejně tak se snažíme své negativní stanovisko podepřít informacemi, které budou „ladit“ s naším postojem. Pokud v něčem nejsme odborně zdatní a hledáme fundovaný názor, pravděpodobně upřednostníme vyjádření odborníka, tedy někoho, kdo tomu rozumí, před „neodborným“ názorem například novináře. Ale i to může být problém. Uveďme zajímavý příklad:

3. července 2018 bylo na DTVV zveřejněno video s rozhovorem s MUDr. Janem Měšťákem týkající se jeho názoru na pitný režim, lépe řečeno jeho odmítání pitného režimu. Video neslo příznačný název: „Pitný režim je jen byznys, lidé jsou na něm závislí, mohou mít otok mozku nebo zemřít“, odkaz: <https://video.aktualne.cz/dtvv/mestak-pitny-rezim-je-jen-byznys-lide-jsou-na-nem-zavisli-cl/r~17d8aac67e3111e8aa390cc47ab5f122/>. Připomeňme, že nejde o žádného laika, ale o doc. MUDr. Jan Měšťáka, CSc., (nar. 1944) který je vedoucím lékařem soukromé kliniky Esthé v Praze. 10. července 2018 pak server Lidovky.cz uveřejnil rozhovor s fyziologem Miloslavem Fraňkem, který názory Jana Měšťáka označil za přehnané. Článek vyšel pod názvem „Proč se k tomu vyjadřuje plastický chirurg?“, odkaz https://relax.lidovky.cz/proc-se-k-tomu-vyjadruje-plasticky-chirurg-lekari-se-prou-o-pitny-rezim-1nr-/zdravi.aspx?c=A180709_143521_In-zdravi_form. Ani Miloslav Franěk (nar. 1973) není žádný amatér, je to doc. MUDr., Ph.D., z 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V následující tabulce jsou pro ilustraci uvedena některá protikladná tvrzení obou lékařů¹.

¹ Tvrzení v tabulce vycházejí z textů rozhovorů, které lze najít pod odkazy uvedenými v předchozím odstavci textu.

Argumenty doc. MUDr. Jana Měšťáka, CSc. proti pitnému režimu	Protiargumenty doc. MUDr. Miloslava Fraňka, Ph.D.
<i>Dodržování pitného režimu může způsobit otok mozku, v jehož důsledku člověk zemře.</i>	<i>To sice možné je, ale aby se to stalo, muselo by se jednat o obrovské množství vody. Řádově mnoho litrů.</i>
<p><i>Vrcholově jsem sportoval a nikdy jsme při náročných trénincích nepili. Člověk může mít hyponatremii, čili například když při maratonu vypije během jedné hodiny jeden litr, může zemřít.</i></p>	<p><i>Když se člověk potí, ztrácí kromě vody také ionty v krvi, hlavně sodík a chlór. Pokud budete ztráty doplňovat jen vodou, chybět vám mohou. To je hyponatremie. Sportovci vždy mívají k dispozici hypertonické roztoky, kterými doplňují jak sodík, tak vodu. Pokud by si člověk musel vybrat, jestli v takové situaci pít jen vodu, nebo nepít vůbec, nepít vůbec je rozhodně nebezpečnější. Nedovedu si představit, že by kdokoliv zdravý měl při běžné nebo i zvýšené fyzické zátěži takovou ztrátu iontů, že by to vedlo ke smrti.</i></p>

Úkol 1

Na základě informací, které máte k dispozici, uveďte tři možná zdůvodnění odlišných stanovisek obou lékařů k pitnému režimu.

a)

b)

c)

(Možné) řešení úkolu 1

- a) Medicína není exaktní věda. Exaktní vědou je například matematika, protože ze stejného zadání musíme pokaždé dospět ke stejnému výsledku. V neexaktních vědách tomu tak není. I zcela protikladná tvrzení se mohou v jednotlivých případech ukázat jako pravdivá. Asi jako kdybychom řekli, že $2 + 3 = 5$, ale ne vždy. Na různé lidi neplatí stejná měřítka, je třeba k nim přistupovat individuálně. Někomu třeba určitý lék pomůže, jinému může uškodit. I pro pití platí, že člověk se má řídit nejenom vědeckými poznatky, ale má rovněž poslouchat své tělo. A uvádět jednotlivé příklady na potvrzení své teorie není úplně vědecký postup. Určitě lze najít nejenom starou paní, které je přes 90 let a která nikdy pitný režim nedodržovala (jak uvádí MUDr. Měšťák), ale i takovou, která pije minimálně 2 litry tekutin denně a nemá s tím problém.
- b) Významnou roli může hrát věk lékařů. MUDr. Měšťák je o 29 let starší než jeho kolega Franěk. Pokud starší (dnes už třeba překonané) odborné znalosti MUDr. Měšťáka podporuje jeho životní zkušenost, nelze očekávat, že bude nadšeně tleskat tvrzení, které je v rozporu s jeho dosavadním míněním. Zejména, pokud ho prezentují kolegové o několik desítek let mladší, než je on sám.
- c) To, jaký názor mají jednotliví lékaři na stejný problém, je dáno také jejich specializací a úhlem pohledu. Medicína je obor velmi dynamický a lékař, který má úplně jinou specializaci, není zpravidla schopen sledovat vše nové ve všech oborech, zvláště pokud v nich dlouhá léta nepracuje.

V první části pracovního sešitu je jenom jeden úkol. Porovnává zcela odlišná tvrzení dvou vynikajících lékařů na pitný režim. Při analýze úkolu a jeho řešení je potřeba, aby vyučující usměrnil diskusi správným směrem. Cílem diskuse by nemělo být rozhodnout, zda má pravdu docent Měšťák anebo docent Franěk. Příklad by spíše měl vést studenty k zamyšlení nad složitými souvislostmi společenských – tedy neexaktních – jevů. I medicína, i když to není společenskovědní disciplína, patří mezi neexaktní vědy. Proto mohou být její závěry nejednoznačné a je potřeba brát v potaz různá hlediska a souvislosti, když analyzujeme některá její rozporuplná tvrzení.

II. Komunikace jako přenos informací

V literatuře je komunikace definována různými způsoby: v psychologii jako přenos informací, sdělování významů nebo jako interakce prostřednictvím verbálních a neverbálních prostředků, tedy prostřednictvím slov a řeči těla. Při komunikaci odesílatel (komunikátor) vysílá zprávu a adresát (komunikant) přijímá sdělení. Způsob, jakým je informace posílána, je komunikační kanál. Odpovědí na přijaté sdělení je zpětná vazba (feedback). Verbální komunikace – řeč – je vždy doplněna neverbálními projevy, tedy řečí těla a paralingvistickými prvky, to znamená způsobem, jak mluvíme (výškou hlasu, intonací, rychlostí řeči apod.).

Úkol 2

Vysvětlete význam pojmů:

- a) artikulace
- b) slovní vata
- c) gestika
- d) mimika

Mezi překážky efektivní komunikace patří existence stereotypů a předpokudů, a to jak na straně odesílatele tak i adresáta.

Úkol 3

Vysvětlete, co je:

- a) stereotyp

- b) předpokud

Uved'te příklady stereotypu a předpokudu:

Způsob, jakým mluvíme, může, ale nemusí být v souladu s obsahem našeho sdělení. Může sdělení potvrzovat, ale může ho rovněž měnit dokonce tak, že mu dá opačný význam. Když řeknete „To byl skvělý film!“; může to znamenat, že se vám film líbil, ale také, pokud to řeknete ironicky, že byl otřesný.

Úkol 4

Vysvětlete, co znamená:

- a) ironie
- b) sarkasmus
- c) satira

Zpětná vazba je základem komunikace. Informuje o tom, jak byla zpráva pochopena. Abychom poskytovali efektivní zpětnou vazbu, musíme správně poslouchat: soustředit se na sdělení, neskákat hovořícímu do řeči, vyvarovat se moralizujících odsudků a připustit, že se můžeme mýlit. Pokud chce mluvící získat více zpětné vazby, může posluchači položit otázky.

Úkol 5

Představte si následující situaci: Snažíte se přesvědčit jednoho z rodičů, aby vám zaplatil drahý prázdninový jazykový kurz v zahraničí. Mluvíte a mluvíte, ale pořád se vám zdá, že ta zpětná vazba je nějaká nedostatečná, že vám rodič nevěnuje dostatek pozornosti. Proto se snažíte zapojit ho do rozhovoru vhodnými otázkami. Uveďte příklady různých druhů otázek, které byste mohli použít.

- a) sugestivní otázka:
- b) zaměřená otázka:
- c) reflektující otázka:
- d) otevřená otázka:
- e) zjišťující otázka:

Řešení úkolu 2

- a) Artikulace je vyslovování, vytváření hlásek mluvidly (hlasivkami, rty, jazykem, hrtanem apod.).

- b) Slovní vata je výplň vět slovy navíc, například: prostě, vlastně, že ano, konec konců, tedy apod.
- c) Gestika zahrnuje různá gesta, například: pohyby rukou, hlavou, dotýkání se obličeje, křížení končetin apod.
- d) Mimikou jsou pohyby a výraz obličeje, pohyby rtů, očí, vraštění čela, úsměv, směr pohledu apod.

Řešení úkolu 3

- a) Stereotyp je soubor vlastností a charakteristik, o kterých se předpokládá, že vystihují určitou skupinu lidí. Příklad – stereotypy o mužích a ženách: Ženy jsou špatné řidičky. Muži nejsou empatičtí.
- b) Předpoklad je nepřátelský postoj vůči určité skupině lidí, o kterých se předpokládá, že mají nežádoucí vlastnosti, které se této skupině připisují. Příklad – rasové předpoklady vůči černochům.

Řešení úkolu 4

- a) Ironie je posměšné užití slov tak, aby vyjadřovali opak toho, co říkají.
- b) Sarkasmus je zlomyslná, posměšná řeč. Je to kousavá ironie, jejíž cílem je urazit anebo zesměšnit toho, komu je určena.
- c) Satira je dílo, které pomocí humoru, výsměchu nebo ironie ostře kritizuje negativní jevy ve společnosti.

Řešení úkolu 5

- a) Sugestivní otázka: Určitě by bylo skvělé, abych se zlepšil v angličtině, že jo?
- b) Zaměřená otázka: Pamatuješ, jak vám o tom jazykovém pobytu říkala třídní ve škole?
- c) Reflektující otázka: Myslíš, že bych mohl jet už na začátku července?
- d) Otevřená otázka: Co si o tom myslíš?
- e) Zjišťující otázka: Chceš, abych ti o tom pobytu vytiskl informace, anebo si to vytiskneš ty v práci?

V druhé části pracovního sešitu *Komunikace jako přenos informací* jsou čtyři úkoly. Úkoly 2, 3 a 4 jsou věnovány procvičení pojmů z oblasti teorie

komunikace, v úkolu 5 mají studenti formulovat různé druhy otázek, kterými by si získali pozornost posluchačů - svých rodičů.

III. Komunikace jako vztah

Komunikace jako přenos informací má dvě roviny: obsahovou a vztahovou. Obsah komunikace je dán tím, co sdělujeme, jakou zprávu předáváme příjemci. Vztahová rovina je určena vztahem mezi komunikujícími osobami a určuje formu sdělení. V případě, že bychom něco sdělovali osobě, ke které máme pozitivní vztah, bude mít naše zpráva jiný charakter, než kdybychom mluvili s někým, koho nemůžeme vystát. Vztahová rovina je přitom určující, ovlivňuje samotný obsah sdělení. Důležité je uvědomit si, že zpráva vyslaná nemusí být nutně totožná se zprávou přijatou. Nejspíš jste už zažili situaci, když vám někdo správně neporozuměl anebo když vám partner v komunikaci řekl, že on to tak nemyslel a že jste ho špatně pochopili. Jádro problému přitom nemusí být v negativním vztahu mezi komunikujícími osobami, ale jednoduše v tom, že mluvící předpokládá, že mu bude posluchač rozumět, protože k tomu má dostatek znalostí, kompetencí, zkušeností apod., ale tento předpoklad nemusí nutně platit. Ilustrovat to můžeme na následujícím příkladu:

Mladá maminka půlroční holčičky se zanícením vysvětluje své matce nové a podle jejího mínění pokrokové názory na péči o dítě a velmi kriticky se vyjadřuje k většině pravidel, které platily v době, když ona sama byla ještě miminko. Její matka ji chvíli poslouchá, a pak klidně řekne: „No, já si myslím, že by možná stačilo, kdybys používala zdravý selský rozum“. Na to jí dcera odpoví: „Ale já nejsem selka.“

Úkol 6

Co znamená „používat zdravý selský rozum“? Pochopila dcera matku správně?

Správné pochopení informací, která jsou obsahem sdělení, vyžaduje soulad mezi verbální stránkou komunikace, to znamená vyřčenými slovy, a neverbální složkou, tedy řečí těla. Pokud tento soulad chybí, pokud řeč těla neodpovídá slovnímu obsahu, bude řečník působit nepřesvědčivě a nevěrohodně a jeho projev se mine účinkem. Uved'me názorný příklad:

Paní Bázlivá je středoškolská profesorka. Má svým studentům oznámit, že místo, kde se měl původně konat jejich maturitní ples, bylo změněno, protože se škola nedokázala domluvit s pronajímatelem sálu na přijatelné ceně za pronájem. Ples se tedy uskuteční v jiných náhradních prostorách, v sále, který je o něco menší, méně atraktivní a po každé stránce horší, než bylo původní místo, ale jehož cena za pronájem je o třetinu nižší. Třídní má studentům vysvětlit, jak moudře vedení školy rozhodlo, jak skvělé je, že vstupenky budou o hodně levnější a že tato změna vůbec neznamena, že by se ples neměl perfektně vydařit. Když profesorka Bázlivá vešla do třídy, přivítalo ji nezvyklé ticho, protože studenti už zaslechli různé zvěsti o tom, že s plesem jsou nějaké problémy, a kdo ví, co z toho nakonec bude. Toto napětí se přeneslo i na třídní. Stojí strnule před žáky, pohled upírá za poslední lavice doprostřed zadní zdi učebny, po chvíli začne chodit sem a tam, mluví pořád rychleji a na studenty se nedívá. Když domluví, všichni jsou otráveni, že je změna sálu dobrý nápad si rozhodně nikdo nemyslí, naopak: studenti jsou přesvědčeni, že je vedení školy podrazilo. Předseda třídy to vyjádří za všechny, když řekne: „Tak, a maturiták je v háji.“

Úkol 7

Co udělala profesorka Bázlivá špatně? Mohli studenti přijmout informaci o změně místa plesu pozitivně?

Skutečnost, že charakter vztahu mezi partnery komunikace výrazně ovlivňuje její výsledek, je dobře známá obchodníkům. Firmy, které se snaží získat zákazníky a přimět je k nákupu právě svých výrobků, si nezdědky v předběžném průzkumu zjišťují data o potenciálních zákaznících. Dělají to proto, aby je posléze oslovil vhodný obchodní zástupce. Například k ženám jsou posíláni muži, k mužským zákazníkům mladé atraktivní obchodní zástupkyně. Prodejce se snaží navodit u zákazníka dojem, že je jeho přítel. Vzbuzení sympatií tlumí ostrážitost. Ten, kdo důvěřuje, se stává závislým na tom, komu chce uvěřit. Když se zákazník neumí rozhodnout, prodejce ho mírně zdezorientuje, a pak mu nabídne, že právě on má pro něj řešení. Zmatení oslabí obranu a odolnost vůči nátlaku.

Úkol 8

Proč v hypermarketech zboží neustále mění místo?

Řešení úkolu 6

Spojení „používat zdravý selský rozum“ znamená, že se člověk má řídit vlastní intuicí, tím, co mu připadá na první pohled zřejmé, protože to nejspíš bude správné řešení. V péči o dítě by to znamenalo, že není nezbytné mít nastudované všechny vědecké příručky, ale že se často lze spolehnout pouze na svůj instinkt a cit. S tím, že by dcera měla být selka, to nemá nic společného. Problém byl tedy v tom, že matka mylně předpokládala, že její dcera zná toto rčení a že ho správně pochopí, což se zjevně nestalo.

Řešení úkolu 7

Profesorka Bázlíva nebyla schopna podat informace o změně místa maturitního plesu tak, aby jim její studenti nejenom porozuměli, ale aby je přijali za své a uvědomili si výhody nového řešení. Na studenty působila nepřesvědčivě, vyhýbala se přímému očnímu kontaktu s nimi, působila nervózně a nejistě. I když verbálně podpořila rozhodnutí vedení školy o změně místa pro ples, svými neverbálními projevy a způsobem řeči studentům sdělovala, že si to vlastně vůbec nemyslí.

Řešení úkolu 8

Přemísťování zboží je součástí taktiky záměrného matení zákazníků. Základní a nejvíce prodávané zboží je zpravidla umístěno do zadních částí obchodů, aby zákazníci museli projít celým prostorem tam a zase zpátky. Při pohybu je na „křižovatky“ regálů, kde zákazníci většinou zpomalují, umístěvané zboží, na které chce prodejce zvlášť upozornit. V obchodech je navíc pomocí hudby, mluvených reklam a osvětlení navozována atmosféra, která má podpořit v lidech přesvědčení, že obchodník má ke svým zákazníkům blízký vztah, že mu na nich záleží, že jsou jeho dobrými přáteli a že jeho cílem je vyjít jim maximálně vstříc, aby byli spokojeni a šťastni.

Třetí část pracovního sešitu nese název *Komunikace jako vztah*. Jsou v ní úkoly, ve kterých se řeší vazba mezi obsahovou a vztahovou stránkou komunikace. V této souvislosti je potřeba studentům vysvětlit, že zpráva vyslaná nemusí být nutně totožná se zprávou přijatou. Dokumentují to úkoly 6 a 7. Vztahové stránce komunikace je pak věnován i úkol 8. Otevřené otázky v těchto úkolech je dobré využít k procvičení komunikačních dovedností a zopakování různých strategií a stylů komunikace.

IV. Informace v psaném textu

Psaná resp. tištěná forma jazyka je stejně důležitá jako forma mluvená. V písemném projevu je důležitá přesnost a srozumitelnost podávaných informací. Psaný text nemůžeme doplnit neverbálně a nemožňuje ani doplnění paralingvistickými prvky. Pokud chceme v textu vyznačit například posunutí významu napsaných slov, můžeme použít uvozovky, ale jinak platí, co kdysi poznamenal irský dramatik a spisovatel G. B. Shaw, že existuje padesát způsobů, jak říct „ano“, pět set způsobů, jak říct „ne“, ale pouze jeden, jak tato slova napsat. Mnoho slov má v češtině více významů a obvykle nám nedělá problém z kontextu pochopit, který z významů měl autor na mysli. U některých jazykově nepřesných výrazů anebo kvůli nevhodné formulaci to ale může být problém, jak ukážeme v úkolu 9.

Úkol 9

Nahrad'te ve větách slova napsaná kurzívou jinými vhodnými výrazy a upravené věty napište:

- a) Matematické olympiády se zúčastnili *vesměs* kluci.
- b) Petr to nazval opravdu *případně*.
- c) Uvidíme, zda to bude stačit, *případně* dokoupíme další kusy.
- d) Seminární práce je třeba odevzdat *do* 20. září.

V úkolu 10 si procvičíme slovní zásobu a správné porozumění psanému textu.

Úkol 10

Slova napsaná kurzívou nahrad'te vhodnými ekvivalenty tak, aby význam vět zůstal zachován:

- a) Rodina je *unikátní* a nenahraditelnou institucí proto, že nejlepším možným způsobem spojuje *specifické* a *univerzální*².
- b) Je to vhodný dům pro *multigenerační* rodinu.
- c) *Koexistence* těchto skupin není možná.
- d) Vždy ustupoval a choval se *submisivně*.

Pokud čteme v médiích, například na internetu, informace o politických událostech, měli bychom být schopni rozlišit, které články mají zpravodajský charakter, to znamená, že informují o tom, co se stalo, a které texty představují komentáře k událostem, tedy vyjadřují názory a hodnocení novin (či jiného zdroje) anebo konkrétního novináře. Taková je teorie. V praxi to ale vždycky neplatí. Novináři totiž s oblibou píšou články, které „se tváří“ jako zpravodajské, ale ve skutečnosti podávají informace takovým způsobem, aby byl čtenář aktivně veden k určitému názoru na daný problém. Aby ho způsob sdělení hned navedl k tomu, zda má přijmout informaci jako pozitivní a souhlasit s ní, anebo jako negativní a zaujmout k ní odmítavý postoj.

² Matoušek, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1997.

V úkolech 11 a 12 budeme pracovat s textem, který vychází z článku publikovaného na internetu jedním z českých zpravodajských portálů. Abychom to nekomplikovali, použijeme jména fiktivních státních úředníků a fiktivních ministerstev a některé čísla a údaje týkají se doby, kdy se události staly, pozměníme.

Letošní podzimní čistky vlády premiéra Kaktusíka, po kterých byla zrušena místa více než osmdesáti ministerských úředníků, mají další soudní dohru. Jeden z tehdy vyhozených náměstků Spytihněv Nepotřebný se totiž po čtyřech měsících měl vrátit na Ministerstvo administrativy... Jenže nadúředník Sven Důležitý toto rozhodnutí zrušil... Nepotřebný se ale obrátil na Městský soud v Horní Dolní. Ten teď řeší, jestli se bude moct Nepotřebný vrátit zpět na Ministerstvo administrativy... Kvůli svému vyhazovu se soudí také exnáměstek ministra zbytečností Arpád Hloubavý.

Úkol 11

Na základě toho, jak autor v textu podává informace, rozhodněte, jaký postoj prezentuje:

- a) Sympatizuje s premiérem, protože snižuje počet úředníků na ministerstvech.
- b) Má k premiérovi negativní postoj.
- c) Podává informace zpravodajsky správně, nestranně.

Úkol 12

Která slova byla pro vás vodítkem k tomu, abyste vybrali z možností v úkolu 11? Napište je, a pak ve větách použijte taková slova a slovní spojení, která by svědčila o jiném (opačném) postoji autora.

(Nápověda: Pokud někdo například řekne, že „děcko řvalo jako tur“, tak se mu to asi nelíbilo. Kdyby místo toho dotyčný řekl že „děťátko hlasitě naříkalo“, nebyl by v tom patrný žádný negativní postoj.)

Řešení úkolu 9

- a) Matematické olympiády se zúčastnili *převážně*³ kluci.

³ Výraz „vesměš“ byl v minulosti používán ve významu „bez výjimky“. Dnes se obvykle používá ve výše uvedeném významu.

- b) Petr to nazval opravdu *výstižně*.
- c) Uvidíme, zda to bude stačit, *eventuálně* dokoupíme další kusy.
- d) Seminární práce je třeba odevzdat *nejpozději*⁴ 20. září.

Řešení úkolu 10

- a) jedinečnou, osobitě, všeobecné
- b) několikagenerační (V daném kontextu lze použít i širokou rodinu.)
- c) soužití
- d) podřízeně

Řešení úkolu 11

- b)

Řešení úkolu 12

Slova: čistky, vyhozený, nadúředník, vyhazov

Celý text je psán způsobem, ze kterého je zřejmý negativní postoj vůči premiérovi Kaktusíkovi. Zejména použití slova „čistky“ jednoznačně ukazuje, co si o tom všem autor myslí. V případě, že by novinář nechtěl být negativní, mohl napsat například:

Letošní podzimní rozhodnutí premiéra Kaktusíka snížit počet státních úředníků, na základě kterého byla zrušena místa více než osmdesáti ministerských úředníků, má další soudní dohru. Jeden z propuštěných náměstků Spytihněv Nepotřebný se totiž po čtyřech měsících měl vrátit na Ministerstvo administrativy... Jenže jeho nadřízený Sven Důležitý toto rozhodnutí zrušil... Nepotřebný se tedy obrátil na Městský soud v Horní Dolní. Ten teď řeší, jestli se bude moct Nepotřebný vrátit zpět na Ministerstvo administrativy... Kvůli svému propuštění se soudí také exnáměstek ministra zbytečností Arpád Hloubavý.

Ve čtvrté části pracovního sešitu *Informace v psaném textu* jsou čtyři úkoly. V úkolech 9 a 10 si studenti procvičí používání různých výrazů k vyjádření

⁴ Použití „nejpozději“ je tady mnohem vhodnější, protože jednoznačně určuje, že ještě 20. září lze práci odevzdat. Použití „do“ není v daném kontextu jednoznačné.

jedné a té samé skutečnosti, a otestují svou znalost cizích slov. Úkoly 11 a 12 pak ilustrují oblíbenou praxi mnohých novinářů, kteří píšou články, jež mají vytvářet dojem, že jsou zpravodajské, ale ve skutečnosti podávají informace takovým způsobem, aby byl čtenář aktivně veden k určitému názoru na daný problém.

V. Ekonomické informace a jejich analýza

V běžném životě i v médiích často slycháme a čteme různé ekonomické pojmy. Ne vždy jsou používány správně, někdy jim možná ani nerozumíme a některé jsou používány spíše v přeneseném významu, a tak v tom můžeme mít docela zmatek. K těm základním, o kterých se často mluví, patří náklady, tržby a zisk. Nemusíme uvádět učebnicové definice, vysvětlíme zjednodušeně, o co jde. Náklady představují sumu peněz, kterou musí firma zaplatit, aby mohla vyrábět zboží nebo poskytovat služby. Jsou to peníze zaplacené za materiál, suroviny, vodu, elektřinu, dopravu, mzdy atd. Tržby jsou peníze, které firma získá prodejem svých výrobků nebo služeb, a zisk je rozdíl mezi tržbami a náklady. Tedy za předpokladu, že jsou tržby větší než náklady. Pokud jsou větší náklady, firma je ve ztrátě, a to je samozřejmě problém. Když ekonomové porovnávají a hodnotí různé projekty, zaměřují se na to, aby byl rozdíl mezi tím, co se získá a tím, co to bude stát, co největší. Tedy, abychom dosáhli daného cíle s co nejmenšími náklady. Ekonomicky myslet ale neznamená jenom mechanicky počítat. Důležité je vidět souvislosti a počítat i s tím, co na první pohled není vidět. Jak tomu rozumět? Ukážeme to na jednoduchém příkladu.

Úkol 13

Pan Šetrný je podnikatel, patří mu malý obchod se smíšeným zbožím. Protože prostory obchodu jsou už staré, chce je pan Šetrný zrekonstruovat. Osloví několik firem a nakonec se rozhoduje mezi firmami Cihlička a Cementík. Za rekonstrukci od firmy Cihlička trvající 30 dní by pan Šetrný zaplatil 250 000 Kč. Firma Cementík by potřebovala na rekonstrukci jenom 15 dní, ale cena by byla 450 000 Kč. Předpokládejme, že průměrná denní tržba obchodu pana Šetrného je 20 000 Kč a že po celou dobu rekonstrukce bude obchod zavřený. Kterou firmu by si pan Šetrný měl vybrat?

Ekonomicky racionální je takový výběr mezi alternativami, při kterém se do nákladů zahrnou – kromě zaplacených peněz – i peníze, které jsme nevydělali, o které jsme přišli, protože jsme zvolili určitou alternativu. Tyto nevydělané peníze označujeme v ekonomii jako náklady příležitosti. Jinými slovy: náklady příležitosti souvisí s tím, že pokud jsme se rozhodli, že se v určitém čase (po nějakou dobu) budeme věnovat činnosti A, nemůžeme zároveň získat výnos z činnosti B, pro kterou jsme se nerozhodli.

Úkol 14

V České republice se na státních vysokých školách neplatí školné. Studium ale i tak stojí dost peněz. Uveďte několik položek, které byste zahrnuli do nákladů vysokoškolského studia. Nezapomeňte na náklady příležitosti.

Úkol 15

U některých cestovních kanceláří si můžete už od konce srpna kupovat zájezdy na léto příštího roku. Jsou to zájezdy označené jako First Minute a cestovní kanceláře je nabízejí s atraktivními slevami. Proč to cestovky dělají? Nebylo by pro ně výhodnější prodávat zájezdy raději později za plnou cenu?

Úkol 16

V sezóně pak cestovní kanceláře znovu nabízejí některé zájezdy se slevou, jsou to Last Minute nabídky. Slevy u těchto zájezdů bývají různé, někdy

dosahují až 50 procent z původní ceny. Mohou při takto velkých slevách být tyto zájezdy pro cestovky ještě výhodné? Není to už pro ně nevýhodný – ztrátový – prodej?

Úkol 17

Banky jsou také firmy, které chtějí dosahovat zisk. I pro banky platí, že jejich zisk je rozdílem mezi tržbami (výnosy) a náklady.

a) Na čem banky vydělávají? Co tvoří tržby bank?

b) Co byste zařadili mezi náklady bank?

Na portálu Novinky.cz byl v březnu 2018 zveřejněn článek „Česká ekonomika dohání EU, na průměru ale budeme nejdřív za deset let“, odkaz: <https://www.novinky.cz/ekonomika/465910-ceska-ekonomika-dohani-eu-na-prumeru-ale-budeme-nejdriv-za-deset-let.html>

Článek porovnává vývoj hrubého domácího produktu (HDP) na obyvatele v České republice s vývojem tohoto ukazatele ve státech Evropské unie. Hrubý domácí produkt patří k základním makroekonomickým ukazatelům, pomocí kterých se zjišťuje a hodnotí výkonnost ekonomiky. Je to vlastně v penězích vyjádřena hodnota produkce všech firem, určená pro konečnou spotřebu (tedy ne pro další výrobu⁵), vytvořená na území státu za určité období, například za rok.

---

⁵ To, co firmy vyrobí a je určeno k další výrobě – meziprodukt – se do HDP dostane také, ale nikoliv samostatně, ale až jako součást hotové produkce určené ke konečné spotřebě. Kdyby se do HDP započítával samostatně i meziprodukt, byl by tam víckrát (například mouka nejdřív jako mouka, pak ještě v hodnotě upečeného chleba).

Úkol 18

Na webových stránkách Českého statistického úřadu (ČSÚ) <https://www.czso.cz/> najděte hodnotu HDP České republiky za rok 2017.

Část produkce, která se v České republice vyrobí, se vyveze – exportuje – do zahraničí. Více než polovinu našeho vývozu tvoří stroje a přepravní zařízení. To, co dovážíme ze zahraničí je import. O ekonomice České republiky se někdy píše, že je „malá a otevřená“. To proto, že objem obratu zahraničního obchodu je v poměru k velikosti HDP vysoký.

Úkol 19

Jak byste vypočítali velikost obratu zahraničního obchodu?

Úkol 20

a) Hodnota exportu z ČR v roce 2017 byla 4208 mld. Kč, hodnota importu do ČR 3782 mld. Kč. Obrat zahraničního obchodu ČR za rok 2017 byl 7990 mld. Kč (4208 mld. Kč + 3782 mld. Kč). Vypočítejte, kolik je to procent z HDP ČR za rok 2017.

b) Jak byste toto číslo interpretovali? Jak je možné, že hodnota obratu zahraničního obchodu ČR je vyšší než její HDP?

V médiích se často mluví o inflaci. Víte, co to je?

Úkol 21

a) Pokuste se definovat inflaci.

b) Jak rozumíte větě: „V důsledku inflace klesá kupní síla koruny.“

c) Na webových stránkách ČSÚ najděte údaj o průměrné hodnotě míry inflace v ČR v roce 2017.

Úkol 22

a) Co je to deflace?

b) Proč se v médiích píše, že „hrozí deflace“? Neměla by být deflace považována za pozitivní ekonomický jev?

Řešení úkolu 13

Při svém rozhodování o tom, které firmě dát přednost, musí pan Šetrný zohlednit nejenom sumu, kterou zaplatí za rekonstrukci, ale také ztrátu tržeb po dobu, kdy bude obchod zavřený. Celkové náklady rekonstrukce, pokud by ji dělala firma Cihlička, budou:

250 000 Kč cena rekonstrukce + 600 000 Kč (= 30 × 20 000 Kč) ztráta tržeb za 30 dní = 850 000 Kč

Celkové náklady rekonstrukce, pokud by ji dělala firma Cementík, budou:
450 000 Kč cena rekonstrukce + 300 000 Kč (= 15 × 20 000 Kč) ztráta tržeb za 15 dní = 750 000 Kč

Pan Šetrný by si měl vybrat firmu Cementík. I když zaplatí za rekonstrukci víc, jeho celkové náklady budou o 100 000 Kč nižší, protože kratší doba rekonstrukce bude spojena s menší ztrátou tržeb.

Řešení úkolu 14

Náklady na nákup učebnic, skript, sešitů, psacích potřeb a dalších pomůcek, náklady na přepravu do místa školy a náklady na ubytování, v případě, že student nestuduje v místě bydliště. K tomu je potřeba připočítat náklady příležitosti: výdělek, který by student mohl mít ze zaměstnání anebo podnikání, kdyby nestudoval, ale pracoval – tedy vydělával peníze.

Řešení úkolu 15

Cestovní kanceláře chtějí, aby jim klienti zaplatili co nejdříve, protože pak už nehrozí nebezpečí, že by se rozhodli pro zájezd od konkurenční cestovky. Prodávát zájezdy se slevami v nabídce First Minute se cestovním kancelářím vyplácí, protože peníze od klientů, které mají k dispozici na svých účtech, mohou použít na zaplacení záloh hotelům a v konečných tržbách jsou pak nižší prodejní ceny kompenzovány výnosy z úroků, kterými jsou úročeny jejich vklady vytvořené z peněz zaplacených řadu měsíců předem.

Řešení úkolu 16

Cílem velkých slev u nabídek Last Minute je minimalizovat počet neprodaných zájezdů. Ceny jsou někdy skutečně sníženy až na úroveň, která cestovním kancelářím ani nepokryje jejich náklady. Proč to cestovky dělají? Protože ztráta za neprodaný zájezd by byla ještě vyšší. Cestovní kanceláře upřednostní možnost snížit ztrátu prodejem zájezdů za ceny pod úroveň nákladů. I když tím nedosáhnou zisku, mohou alespoň snížit ztrátu.

Řešení úkolu 17

- a) Tržby bank tvoří především přijaté úroky z poskytnutých úvěrů (půjček) bank a poplatky za poskytované bankovní služby.
- b) Náklady bank tvoří úroky vyplacené vkladatelům, platby za pronájem či koupi bankovních budov, nákup počítačů, formulářů, mzdy zaměstnanců banky, platby za elektřinu apod.

Řešení úkolu 18

HDP České republiky za rok 2017 byl 5 045 mld. Kč. Je to hodnota HDP vyjádřená v běžných cenách (b. c.), tedy v cenách roku, kdy se produkt zjišťoval. HDP v b. c. nazýváme HDP nominální.

Řešení úkolu 19

Obrat zahraničního obchodu je součtem hodnoty vývozu zboží a služeb z České republiky do zahraničí, a dovozu zboží a služeb ze zahraničí do České republiky.

Řešení úkolu 20

- a) V roce 2017 byl obrat zahraničního obchodu ČR v hodnotě 7990 mld. Kč na úrovni cca 158 procent hodnoty HDP ČR za tento rok⁶.
- b) Hodnota 158 % potvrzuje skutečnost, že ČR je skutečně otevřenou ekonomikou vůči zahraničí. Do HDP se nezahrnuje obrat zahraničního obchodu, ale jenom hodnota čistého vývozu, tedy vývoz po odečtení dovozu.

Řešení úkolu 21

- a) Inflace je zvýšení celkové cenové hladiny v ekonomice = zvýšení celkové úrovně cen statků a služeb.
- b) V důsledku inflace dochází k tomu, že za stejnou sumu peněz lze koupit méně zboží. Klesá tedy kupní síla peněžní jednotky, u nás koruny. Proto lidé někdy definují inflaci jako „znehodnocení peněz“. To ale není správná definice. Inflace je růst cenové hladiny, který vyvolává pokles kupní síly peněz.
- c) Průměrná míra inflace za rok 2017 v ČR byla 2,5%.

Řešení úkolu 22

- a) Deflace je pokles celkové cenové hladiny.
- b) Deflace není ekonomy vnímána pozitivně. I když jednotliví spotřebitelé mohou mít z poklesu cen radost, z makroekonomického pohledu –

---

⁶ Jenom pro zajímavost uvedme, že například v USA tvořil v roce 2017 obrat zahraničního obchodu cca 28 % hodnoty HDP. To znamená, že navzdory obrovskému americkému obratu zahraničního obchodu (cca 5232 mld. USD) se americká ekonomika jeví jako uzavřená vůči zahraničí.

z pohledu na ekonomiku jako celek – je deflace skutečně „hrozbou“. Nevzniká totiž jen tak, sama od sebe, ale je výsledkem určitých procesů, které ekonomice neprospívají. Jedním z možných negativních důsledků deflace je to, že lidé mohou – vlivem poklesu cen – očekávat pokračování tohoto procesu, a začnou odkládat své nákupy. A když lidé málo nakupují, firmám se snižují tržby a zisky a ekonomika začne zdrhávat asi jako motor, kterému dochází benzín. Lze to ilustrovat na následující případové studii⁷:

Dopad deflace na hospodářský růst

Představme si fiktivní situaci, kdy ve Francii krachují banky, v novinách čteme o rostoucí nezaměstnanosti ve Velké Británii, a televizní zprávy jsou plné reportáží o začínající recesi v Německu. Informace o nepříznivém ekonomickém vývoji v zemích západní Evropy jsou ve všech českých médiích. Rodina Chytráčkových se kvůli obavám z případné hospodářské krize rozhodne omezit své výdaje a začne šetřit. Chytráčkovi tedy výrazně zredukovat nákupy oblečení, rozhodnou se, že letos nepojedou na dovolenou a že si nekoupí nové auto. Pokud své výdaje výrazně omezí nejen Chytráčkovi, ale i jiné domácnosti, firmy a státní instituce, začnou prodejci oblečení, zájezdů, aut a dalšího zboží a služeb snižovat ceny, aby prodali alespoň něco a nezkrachovali. Dojde tedy k poklesu celkové cenové hladiny – deflaci. Následně si Chytráčkovi uvědomí, že když s nákupem auta ještě počkají, bude za čas, při klesajících cenách, výrazně levnější.

Podobně bude vzniklou situaci vnímat i výrobce nábytku, firma České prkýnko s. r. o., která snižování cenové hladiny promítne do svého plánování. Kvůli očekávání dalšího poklesu cen se firma rozhodne odložit plánovanou výstavbu nové výrobní haly. Podívejme se, pro ilustraci, jaký dopad by mohla mít deflace na náklady spojené s výstavbou výrobní haly: Pokud by při dnešních cenách stála výstavba haly 10 mil. Kč, při deflaci, například při poklesu cenové hladiny o 2 %, by výstavba stejné haly za rok stála o 200 000 Kč méně, tedy 9,8 mil. Kč $[10\,000\,000 \cdot (1 - 0,02)]$. O 2 % by totiž za rok klesla cena stavebního materiálu, práce, pohonných hmot, technologií a dalších nákladů na výstavbu haly. Pokud by deflace ve výši 2 % zůstala konstantní, za pět let

⁷ Řešení úkolu 22 vychází z textu: Hrbková, Jana a kol. Společenské vědy pro techniky. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 56-58. Autorem uvedené případové studie je spoluautor knihy Petr Disman.

by už výroba stejné haly stála pouze 9 039 208 Kč [10 000 000 (1 - 0,02)⁵], tedy téměř o 1 mil. Kč méně.

Odložení výstavby výrobní haly firmou České prkýnko však ve skutečnosti neznamena pouze odložení navýšení výrobní kapacity a možnosti vyrábět a prodávat více výrobků; znamená také odložení zakázky pro stavební firmu, která by halu stavěla, odložení odběru většího množství dřeva od dodavatelů a odložení vzniku nových pracovních míst v nově postavené hale.

Jak vidíme, deflace, původně vyvolaná obavami z hospodářské krize, se sama může stát brzdou ekonomického růstu a příčinou recese⁸.

Pátá část pracovního sešitu *Ekonomické informace a jejich analýza* obsahuje deset ekonomických úkolů. Úkoly jsou velmi prakticky zaměřené. Při jejich řešení by si studenti měli ujasnit obsah důležitých ekonomických kategorií: náklady, inflace, deflace, hrubý domácí produkt, obrat zahraničního obchodu. Tyto kategorie jsou běžně v médiích používané a je potřeba, aby studenti přesně rozuměli tomu, co znamenají a dokázali se pak orientovat v ekonomickém zpravodajství a komentářích na internetu i v dalších médiích.

---

⁸ Ekonomický růst znamená meziroční zvyšování hodnoty HDP. Recese je naopak pokles HDP.

8. Metodika práce s učebnicí

Učebnice k výukovému bloku *Informační média - rozvoj kritického myšlení v závislosti na druhu dostupných informací, porozumění médiím* nese název *Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti*. Obsahuje pět kapitol, úvod a krátký závěr. V úvodu je srozumitelnou formou vysvětleno a zdůvodněno, proč učebnice vznikla, co je jejím cílem, a jaká jsou témata jednotlivých kapitol. Doporučuji vyučujícím, aby úvodu věnovali dostatečnou pozornost: obsahuje totiž velmi užitečné informace osvětlující nejenom záměry autorky, které se týkají obsahu jednotlivých kapitol, ale i poznámky k metodice a k didaktice výuky.

Učebnice je napsána tak, aby umožňovala studentům samostatné studium: všechny teoretické pojmy jsou srozumitelnou formou vysvětlené, kapitoly obsahují celou řadu úkolů k zamyšlení, otázek a příkladů, které by měly studentům pomoci promýšlet problémy a souvislosti a hledat odpovědi na rozličné otázky týkající se uváděné problematiky.

S knihou lze samozřejmě pracovat i jako s „klasickou“ učebnicí, ve které jsou jednotlivé kapitoly postupně probírány. Nové učivo je možné podat metodou výkladu s podporou PowerPointové prezentace, grafických metod, myšlenkových map, grafů, diskuse a řízené diskuse.

Ve všech kapitolách jsou otázky a úkoly k zamyšlení a v závěru jsou uvedené nové pojmy a klíčová slova. Otázky mohou učitelé dále rozvíjet a doplňovat dalšími úkoly. Na konci učebnice je seznam základní použité literatury, na kterou je potřeba studenty upozornit.

Učebnice Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti

Vstupní požadavky na studenty

Před studiem učebnice *Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti* by studenti měli rozumět základním pojmům, které se týkají informací a práce s informačními zdroji, měli by být schopni určit rozdíly mezi pojmy data a informace a měli by se orientovat v problematice informačních zdrojů.

Učebnice je napsána tak, aby umožňovala studium nejenom studentům, kteří mají zvládnuté alespoň základy ze společenských věd a zajímají se o společenskovední problematiku, ale i těm středoškolákům, kteří se s těmito kategoriemi ve výuce setkávají poprvé, i když už pravděpodobně všichni studenti většinu z uváděných pojmů slyšeli anebo o nich četli v médiích.

Obecné cíle učebnice

- naučit se chápat základní společenskovední kategorie: společnost, postoje, předsudky, spravedlnost, solidarita, sociální stát, sociální politika
- správně interpretovat společenskovední informace uváděné v médiích
- správně vyhodnocovat důvěryhodnost informačních zdrojů o společenských jevech
- naučit se hodnotit pravdivost tvrzení o společenském vývoji uváděné v médiích se skutečným obsahem, jež tvoří podstatu těchto pojmů
- naučit se řešit a promýšlet praktické sociální problémy
- naučit se vidět rozdíly mezi tím, kdy jsou informace o společnosti podány nestranně a v souladu se společenskovední teorií a kdy dochází k jejich cílenému zkreslování a manipulaci s fakty
- podpořit pochopení způsobu, jakým se nepřesností a polopravdy stávají základem pro manipulaci a lži s puncem odbornosti a vědy

Práce s učebnicí

Učebnice *Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti* obsahuje pět kapitol, úvod a závěr.

V první kapitole je krátké zamyšlení nad místem člověka ve společnosti. Je vhodné uvést na tomto místě charakteristiku sociální politiky, se kterou je problematika spravedlnosti a solidarity úzce spjatá.

Druhá kapitola je věnována spravedlnosti: nejdříve je potřeba ji vymezit, a pak poukázat na souvislosti mezi spravedlností, rovností a svobodou.

Ve třetí kapitole se hovoří o sociální solidaritě a v dodatku k této kapitole jsou uvedené výsledky empirického výzkumu uskutečněného mezi vysokoškoláky v letech 2011 až 2014 a věnovaného postojům mladých lidí k solidaritě a spravedlnosti v sociální politice. Doporučujeme projít se studenty koncepcí zmíněného výzkumu a věnovat se v diskusi analýze výsledků, které výzkum přinesl.

Ve čtvrté kapitole je charakteristika sociálního státu a zamyšlení nad fenoménem chudoby v současné společnosti. I zde je prostor pro zajímavé diskuse se studenty. Lze se jich například ptát: Mohou lidé za to, že jsou chudí? Jak chudoba souvisí s problémem stárnutí populace? Je možné, aby stát uskutečňoval nějakou účinnou sociální „propopulační“ politiku? To znamená, je možné a žádoucí, aby se stát snažil ovlivnit počet dětí v rodinách?

V páté kapitole ukázáno, jaká hlediska musí být zohledňována při tvorbě daňové soustavy a jak rozmanité mohou být „spravedlivé daně“.

Závěr stručně shrnuje nové poznatky a vybízí k zamyšlení nad materiálním zabezpečením a pocitem štěstí a spokojenosti v životě.

Učebnice *Rozvoj kritického myšlení: spravedlnost a solidarita ve společnosti* je opatřena rozsáhlým materiálem k procvičování, upevňování a opakování učiva. V každé kapitole jsou shrnuty nové pojmy a klíčová slova, uvedené jsou četné příklady a řada otázek a úkolů k zamyšlení. Učitelé mohou s knihou pracovat v hodinách, používat zadání v ní uvedených úkolů k samostatné práci studentů, mohou se o ni opírat při diskusích a prohlubování učiva. Vzhledem ke svému rozsahu – 62 stran – není text učebnice součástí metodiky.

Metodika je nedílnou součástí nového vzdělávacího programu
**Informační média - rozvoj kritického myšlení v závislosti
na druhu dostupných informací, porozumění médiím**
který je vytvořen v rámci projektu financovaného z OP VVV:
„Informace pro rozvoj demokratické společnosti“,
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008181.

Autor: Jana Hrbková

INFORMACE
PRO ROZVOJ
DEMOKRATICKÉ
SPOLEČNOSTI

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

